

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANTİK YUNAN MİTOLOJİSİNDE MÜZİK TEMALİ SÖYLENCER

Selma UYAR

Danışman
Prof. Dr. Ali Kazım ÖZ

İZMİR-2024

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANTİK YUNAN MİTOLOJİSİNDE MÜZİK TEMALİ SÖYLENCER

Selma UYAR

Danışman
Prof. Dr. Ali Kazım ÖZ

İZMİR-2024

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Antik Yunan Mitolojisinde Müzik Temalı Söylenceler” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

06/06/2024

Selma UYAR

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ANTİK YUNAN MİTOLOJİSİNDE MÜZİK TEMALI SÖYLENCELER

Selma UYAR

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı

Arkeoloji Programı

Antik Yunan mitolojisi, İlkçağ toplumlarının yaşayışlarını bütün yönleriyle yansıtan birer sözlü kültür fenomeni olarak değerlendirilebilecek mitolojik anlatılar arasında en zengin olanlardan biridir. Ne var ki söz konusu söylenceler toplamı, köklerini sadece Yunanistan'dan değil, belki de ondan daha fazla bir biçimde Anadolu'dan almaktadır. Bu anlatılar bütünü, insan hayatının hemen her yönünü kapsamakta, müzik ise bunlardan biri olarak dikkat çekmektedir. Söylencelerin kahramanı olan karakterler ile beraber kimi mekan, kavim ve inanışların da müzikle doğrudan ya da dolaylı bir ilgi içinde oldukları görülmektedir. Bu çalışmada, tüm bu konu başlıklarına ilişkin olarak gerçekleştirilen tarama, sınıflandırma ve değerlendirmelerin ardından Antik Yunan mitolojisi kapsamındaki müzik temalı söylencelerin Anadolu ile olan bağı ortaya konulmaktadır. Bununla, bugüne kadar üzerinde yeteri kadar durulmamış bir alanın aydınlatılması amaçlanmaktadır. Arkeoloji ve müzikoloji başta olmak üzere çeşitli disiplinlerin ortaklaşa gerçekleştirecekleri çalışmalarla konuya dair yeni bir bakış açısının sağlanması ise öneriler arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan, Mitoloji, Müzik, Anadolu, Frigya

ABSTRACT

Master's Thesis

MUSIC THEMED MYTHS ON ANCIENT GREEK MYTHOLOGY

Selma UYAR

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Archaeology

Archaeology Program

Ancient Greek mythology is one of the richest among the mythological narratives that can be considered as an oral cultural phenomenon that reflects all aspects of the life of ancient societies. However, the sum of the myths in question takes its roots not only from Greece, but perhaps from Anatolia in a way more than that. The narrative covers almost every aspect of human life, and music draws attention as one of them. Along with the characters who are the heroes of the myths, it is seen that some places, tribes and beliefs have a direct or indirect interest in music. In this study, after the screening, classification and evaluations carried out regarding all these topics, the connection of music-themed myths within the scope of Ancient Greek mythology with Anatolia is revealed. With this, it is aimed to illuminate an area that has not been sufficiently emphasized so far. Providing a new perspective on the subject with the studies to be carried out jointly by various disciplines, especially archaeology and musicology, is among the suggestions.

Anahtar Kelimeler: Ancient Greek, Mythology, Music, Anatolia, Phrygia

ANTİK YUNAN MİTOLOJİSİNDE MÜZİK TEMALI SÖYLENCELER

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Mitoloji ve Antik Yunan Mitolojisi	1
1.2. Antik Yunan Mitolojisinde Anadolu'nun Yeri.....	2
1.3. Antik Çağ'da Yunanistan İle Anadolu'da Müzik	7

İKİNCİ BÖLÜM

ANTİK YUNAN MİTOLOJİSİNDE MÜZİK TEMALI SÖYLENCELER

2.1. Söylencelerde Müzikle İlgili Konu Başlıkları	17
2.2. Konu Başlıklarının Sınıflandırılması	47
2.3. Sınıflandırma Üzerine Değerlendirme	49
2.3.1. Tanrılar	49
2.3.1.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar	49
2.3.1.2. Maiyeti İtibarıyla Müzikle İlgisi Bulunanlar	50
2.3.1.3. Müzikle Dolaylı İlgisi Olanlar	51
2.3.2. Yarı-Tanrılar	52
2.3.2.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar	52

2.3.2.2. Müzikle Dolaylı İlgisi Olanlar	53
2.3.3. İnsanlar	53
2.3.3.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar	53
2.3.3.2. Müzikle Dolaylı İlgisi Olanlar	54
2.3.4. Doğüstü Varlıklar	55
2.3.4.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar	55
2.3.5. Mekanlar	56
2.3.6. Kavimler	57
2.3.7. Dinler	57
SONUÇ	58
KAYNAKÇA	61

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milatta Sonra

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Çatalhöyük'te bulunan primitif flüt.....	8
Şekil 2: Vurmalı çalgıların avcılıkta kullanımını tasvir eden duvar resmi (Çatalhöyük)	9
Şekil 3: Dokuz telli lir	18
Şekil 4: Roma Dönemi mermer Apollon Belvedere Heykeli	19
Şekil 5: Etruria'dan kırmızı figürlü bir stamnos üzerinde yunusa binen müzisyen ...	20
Şekil 6: Yunanlı heykeltıraş Drosis'in "Athene" heykeli	21
Şekil 7: Mermerden yapılmış "Dionysos Archmus" büstü.....	23
Şekil 8: Siyah figürlü bir Attika amforasının B yüzünde Herakles	24
Şekil 9: "Hermes Chiaramonti" heykeli (Yunan orijinalinin Roma kopyası).....	25
Şekil 10: Eros, Hebe, Herakles ve Hymenaios (Atina, kırmızı figürlü pyxis)	26
Şekil 11: Kalliope'yi tasvir eden antik Moregine freski.....	27
Şekil 12: "Üç güzeller" mozaïği (Narlıkuyu Mozaik Müzesi)	28
Şekil 13: Kinnor çalgısı	29
Şekil 14: Virgil solis tarafından yapılan gravür	30
Şekil 15: Wolff'ün 1871 tarihli "Kleio" heykeli	31
Şekil 16: Ana tanrıça Kybele'yi ve maiyetini gösteren gümüş levha	33
Şekil 17: Flaman ressam Peter Paul Rubens'in "Bağlanmış Marsyas" çizimi	35
Şekil 18: "Kral Midas" görseli (Gordion Müzesi)	36
Şekil 19: Raffaello'nun "Apollon ve Mousa'lar" tablosu	38
Şekil 20: "Nereus" frizi (Pergamon müzesi, Berlin)	39
Şekil 21: Kithara örnekleri.....	40
Şekil 22: Orpheus'u zebanilerle tasvir eden Roma Dönemi heykelciği.....	42
Şekil 23: Bronzdan yapılmış Pan maskesinden detay	44
Şekil 24: Syrinx.....	45
Şekil 25: Odysseus ve Sirenler (Siren ressamı, Stamnos vazosu)	46

GİRİŞ

Bilindiği üzere Antik Yunan mitolojisi, bugüne kadar üzerine sayısız inceleme yapılmış, pek çok önemli eser verilmiş olan bir çalışma alanıdır. Bu inceleme ve eserlerde, söz konusu mitolojiyi oluşturan klasik metinlerden yola çıkılarak Antik Çağ'da parlayan Hellen fikriyatının ve hayat tarzının belli başlı yönleri ele alınmış ve derinlemesine tartışılmıştır. Bunlar arasında felsefe, bilim, din, tarih, hukuk, sanat ve edebiyat sayılabilir. Bir sanat dalı olarak müziğin Antik Yunan mitolojisindeki yerinin de bu kapsamda değerlendirilerek çalışılmış olduğunu belirtmek gerekir. Bu noktada arkeoloji ile müzikolojinin disiplinler arası işbirliğinin özellikle öne çıktığı görülmektedir. Kazılarda elde edilen enstrüman kalıntıları ve benzeri bulgular, organoloji yani çalgı bilimi uzmanları tarafından ele alınarak mevcut bilgi birikiminin geliştirilmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte Antik Yunan mitolojisinin Anadolu coğrafyasındaki kaynakları ve bu bölgede var olan müzik kültürünün mitolojik söylencelerdeki yansımaları, görece üzerinde az çalışılmış olan bir konu başlığıdır. Bu tezde, söz konusu eksikliğin giderilmesine yönelik yeni bir bakış açısı sunulması ve bu yolla mevcut literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Yukarıda sözü edilen amaç kapsamında, çalışmanın birinci bölümünde araştırma alanına giren temel kavramlar açıklanmaktadır. Önce mitolojinin genel bir tanımı verilerek “mitos” ile “epos” kavramları arasındaki güçlü ilişkiye değinilmekte, ardından Antik Yunan mitolojisinde Anadolu'nun yeri tartışılmaktadır. Bu noktada Halikarnas Balıkcısı ve Azra Erhat'ın bazı görüşleri göz önüne alınarak Rönesans ile Aydınlanma'dan bu yana bir paradigma olarak şekillenen birtakım temel kabullere yer yer eleştirel bir bakışla yaklaşılmaktadır. Buradan hareketle Antik Yunan medeniyetinin özellikle Troya Savaşı sonrası Anadolu'nun kolonileştirilmesini takip eden yüzyıllar boyunca Phrygia ile İyonya'da karşılaştığı yüksek kültürün tesiriyle büyük bir atılım gerçekleştirdiği savı işlenmekte, Anadolu ve (ona bağlı) Adalar'da yetişen şair, filozof ve tarihçiler ile Yunanistan ve Güney İtalya'da yetişmiş olanları nicelikçe kıyaslayan bir tabloya yer verilmektedir. Antik Yunan mitolojisi kapsamına giren bazı söylencelerin, aslında Yunanlıların Anadolu'da karşılaştıkları ileri medeniyet seviyesi karşısında duydukları hayreti dışavuran birer alegori olarak da okunabilecekleri tespitiyle devam eden bölüm, Anadolu'nun özellikle tıp ve müzik alanlarında ne kadar önde olduğunun ortaya konmasını

takiben, İlkçağ'da Yunanistan ve Anadolu'da müzik kültürünün genel görünümünü veren bir özetle sona ermektedir.

Çalışmanın ikinci bölümü, tezin başlığını da oluşturan “Antik Yunan mitolojisinde müzik temalı söylenceler”in incelenmesine ayrılmıştır. Bu inceleme için gerçekleştirilen kapsamlı tarama işlemi, söz konusu söylencelerle ilgili kaynakların sayıca çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle üç grup eserle sınırlı tutulmuştur. Bunlar sırasıyla “klasik metinler”, “tragedya ile komedyalar” ve “temel başvuru kaynakları” biçiminde değerlendirilebilecek olan eserlerdir. Toplam 58 kitaptan oluşan bu metinlerin taranması sonucunda, Antik Yunan mitolojisinde müzikle ilgili olan bütün konu başlıkları belirlenmiş ve bunların “tanrılar”, “yarı-tanrılar”, “insanlar”, “doğaüstü varlıklar”, “mekanlar”, “kavimler” ve “dinler” olmak üzere 7 ana grupta toplanabilecek 36 maddeden oluştuğu ortaya konmuştur. Bu noktada, gerçekleştirilen sınıflandırmada objektif kriterlerin belirlenmesi bakımından yer yer güçlüklerle karşılaşıldığı da ayrıca belirtilmelidir. Ardından söz konusu maddeler hakkında bilgi verilmiş ve yapılan sınıflandırmanın değerlendirilmesine geçilmiştir. Buna göre Antik Yunan mitolojisindeki müzik temalı söylencelerde karşılaşılan isimlerin bir kısmının müzikle doğrudan, bir kısmının ise dolaylı yoldan ilgili olduğu görülmüştür. Bunlar arasından Anadolu'yla irtibatlı olanlar ise ayrıca vurgulanmıştır.

Çalışmanın “Sonuç” kısmında, elde edilen bulgulara dair yapılan yorumlar özetlenerek verilmekte ve konu kapsamına giren literatürün zenginleşmesi için birtakım önerilerde bulunmaktadır. Bugüne dek üzerinde yeterli sayıda araştırma yapılmadığı görülen böyle önemli bir alanda, arkeoloji ve müzikoloji başta olmak üzere türlü bilim dallarının disiplinler arası işbirliği ile ülkemizin zengin tarihsel ve kültürel birikiminin ortaya çıkarılması çalışmalarına bir katkıda bulunabilmek amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Mitoloji ve Antik Yunan Mitolojisi

Mitoloji en genel anlamda, “Antik Çağ insanların doğayı, tarihi ve kendi kültürlerini açıklamak için ortaya koydukları anlatılar toplamı olan mitoslar”ı ve “bu külliyyatı ele alıp inceleyen bilim dalı”nı ifade eder. Bu açıklamadaki tanım öğelerine baktığımızda karşımıza öncelikle “mitos” kavramı çıkmaktadır. Buna göre “*mythos, söylenen veya duyulan sözdür, masal, öykü, efsane anlamına gelir*” (Erhat, 1993: 5). Buradan hareketle mitosların, bir sözlü kültür unsuru olarak kulaktan kulağa aktarılan hikâyelerden oluştuğu söylenebilir. “Mitos” kelimesinin etimolojisi de bu tespiti doğrular niteliktedir. Buna göre “epos” ve “logos” ile birlikte eski Yunan dilinde “söz” anlamında kullanılan kelimelerden biri olan “mitos”un kökeninde “öğretmek” ve “anlatmak” filleri yer alır (Nişanyan, 2010: 414)

Mitoslara konu olan hikâyelerin kahramanları genellikle tanrılar, yarı-tanrılar, üstün nitelikli insanlar ve doğaüstü varlıklardır. Onların kendi aralarındaki arzu, nefret, sevgi, öfke, dayanışma ve mücadelelerinden oluşan ilişkileri, mitoslarda insanı ve insanın yazgısını metafizik bir yönelimle açıklayan mistik ve edebî bir zemin olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada mitosun “manzum ve şiirsel söz” anlamına gelen “epos” ile bağı dikkat çekicidir: “*Mythos’la epos arasında ilkinden bir yakınlık vardır; mythos söylenen sözün, anlatılan öykünün içeriği ise, epos da onun doğal olarak aldığı ölçülü, süslü ve dengeli biçimdir. Epos ne kadar güzelse, mythos o kadar etkili olur; epos’la mythos’un bu başarılı evlenmesidir ki, ilkçağdan kalma efsanelerin ürün vere vere günümüze dek yaşamasını ve mythos kavramının çağlar ve uluslararası bir nitelik kazanarak ölmezliğe kavuşmasını sağlamıştır*” (Erhat, 1993: 5).

Kimi anonim, kimi de ismi belli ozanlarca yukarıda ifade edildiği şekilde ölçülü ve uyaklı biçimde söylenmiş olan mitoslar, İlkçağ’ın sonlarına doğru “mitograf” denen ve söz konusu anlatıları derleyen kimseler tarafından yazıya geçirilerek kitaplaştırılmıştır. “Mitoloji”, hem bu tür kitaplar için hem de mitografların gerçekleştirdiği bu derleme faaliyeti için kullanılan bir kelimedir.

1.2. Antik Yunan Mitolojisinde Anadolu'nun Yeri

Günümüzde “mitoloji” denilince (Rönesans ve Aydınlanma’dan devralınan bir anlayışla) akla öncelikle Greko-Romen kültür çevresinde üretilmiş olan efsaneler toplamı gelse de, elbette ki bu kavramı sadece Yunan ve Roma medeniyetlerine mâl etmek doğru bir yaklaşım değildir. *“Aslında bir Akdeniz çevresi efsaneler topluluğu vardır; onu Yunanistan ve Roma’ya mâl etmemiz, bu efsanelerin Yunanistan ve Roma uyruklu yazarların kalemiyle Yunanca ve Latince olarak yazılmış olmasından ileri gelir. Oysa bu efsanelerin çıkış yeri ne Yunanistan’dır, ne de İtalya... Anadolu’dur; Girit’tir, Mezopotamya’dır, Fenike ve Mısır’dır, ya da bütün bu yerlerdeki sözlü geleneklerin karışımından ortaya çıkmış bir bütündür”* (Erhat: 1993: 8).

Anadolu; Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı bir noktada bulunan coğrafi konumuyla, Akdeniz havzasında son derece merkezî ve hayati bir yere sahiptir. Bu çok önemli yarımada, aynı zamanda Doğu’dan Batı’ya ve Kuzey’den Güney’e giden göç yolları arasında bir kavşak durumundadır. Buradan hareketle Anadolu’nun, tarih öncesi dönemlerden İlkçağ sonlarına kadar Akdeniz çevresindeki bütün kültürel gelişmelerin odak noktası olduğu söylenebilir. Anadolu’da kendini göstermiş olan medeniyetler, Klasik uygarlık bakımından da bir temel işlevi görmüşlerdir. *“Klasik uygarlığın kökeni araştırılınca, klasik kültürün apaçık olarak ilk belirdiği yerin, Anadolu’da İyonya olduğu anlaşılır”* (Halikarnas Balıkcısı: 2005: 19). Gerçekten de Anadolu’nun kolonileştirilmesine dek önemli bir kültürel atılım göstermemiş olan Yunan medeniyetinin, bu hadiseden sonra söz konusu alanda eşsiz başarılarla imza atmış olmasını başka türlü açıklamak kolay değildir. *“Bu kültür, Anadolu’da doğup gelişmiştir. Anadolu’dan Yunanistan’a geçmiştir”* (Halikarnas Balıkcısı: 2005, 9-10). Bu yönüyle Anadolu ve özellikle de İyonya, Doğu’dan çağlar boyunca gelmeye devam eden büyük bir kültürün Batı’da birikerek yerel unsurlarla harmanlanıp zirve yaptığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır (Halikarnas Balıkcısı: 2002, 71).

Antik Yunan medeniyetine mensup şair, filozof ve tarihçilerin doğdukları bölgelere bakıldığında, Anadolu ve ona bağlı adaların, Yunanistan ve Güney İtalya’dan nicelik ve nitelik bakımından çok daha önde olduğu açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Aşağıdaki listelerden birincisi, Anadolu ve adalarda doğmuş olan

şair, filozof ve tarihçileri, ikincisi ise Yunanistan ve Güney İtalya’da doğmuş olanları göstermektedir. İki liste arasındaki belirgin farklılık, dikkate değerdir:

Anadolu ve Adalar:

Şairler:

(Bütün doğum ve ölüm tarihleri milattan öncedir; milattan sonra olanlar ayrıca belirtilmiştir.)

- Homeros (VIII. yüzyıl)
- Alkman (VII. yüzyıl)
- Arkhilokhos (680-645)
- Minnermos (630-600)
- Phokylides (540)
- Alkaios (625-580)
- Sappho (630-570)
- Anakreon (582-485)
- Aisopos (620-564)
- Kallinus (VII. yüzyıl ortaları)
- Hipponaks (541-487)
- Simonides (556-468)
- Semonides (VII. yüzyıl)
- Terpandros (712-645)
- Bakhylides (516-451)
- Timotheos (446-357)
- Panyasis (V. yüzyıl)
- Antimakhos (V. yüzyıl)
- Thrasyamakhos (480-411)
- Erinna (IV. yüzyıl)
- Epikharmos (VI. yüzyıl)
- Aratos (315-240)

- Bion (II. yüzyıl)
- Aslepiades (129-40)

Filozof ve Tarihçiler:

- Thales (624-545)
- Anaksimandros (610-546)
- Anaksimenes (585-525)
- Pythagoras (570-495)
- Ksenophanes (560-478)
- Herakleitos (535-475)
- Hekataios (550-476)
- Anakharsis (VI. yüzyıl)
- Anaksagoras (500-428)
- Herodotos (499-449)
- Hippokrates (460-370)
- Protagoras (481-411)
- Skylak (VI. yüzyıl)
- Epikuros (341-270)
- Diogenes (412-323)
- Demokritos (460-370)
- Leukippos (V. yüzyıl)
- Kleanthes (331-231)
- Herakleides (390-322)
- Theophrastos (372-287)
- Ephoros (405-330)
- Theomophos (387-320)
- Diphilos (IV. yüzyıl)
- Pausanias (MS II. yüzyıl)
- Strabon (64-24)
- Galenos (MS 129-216)

- Arrianos (MS 86-160)
- CassiosDio (MS 165-235)
- Epiktetos (MS 55-135)

Yunanistan ve Güney İtalya

Şairler:

- Hesiodos (VII. yüzyıl)
- Tyrtaeus (VII. yüzyıl)
- Thognis (570-485)
- Solon (630-560)
- Stesikhoros (632-553)
- Ibykos (VI. yüzyıl)
- Aiskhylos (525-455)
- Sophokles (495-406)
- Euripides (480-406)
- Aristophanes (450-388)
- Pindaros (518-438)
- Korinna (V. yüzyıl)
- Anyte (III. yüzyıl)
- Menandros (342-291)
- Moskhos (II. yüzyıl)
- Theokritos (300-260)

Filozof ve Tarihçiler:

- Sokrates (469-399)
- Thukydides (472-400)
- Platon (428-348)
- Ksenophon (430-354)

- Aristoteles (384-322)
- Parmenides (515-460)
- Zenon (495-430)
- Empedokles (494-434)
- Diodoros (90-30)
- Apollonios (MS 15-98)

Bu iki liste arasında bir kıyaslama yapıldığında, Anadolu ve adalarda doğmuş olan şair, filozof ve tarihçilerin, Yunanistan ve Güney İtalya’da doğmuş olanlardan çok daha fazla olduğu; şiir, felsefe ve tarih alanlarında Anadolu’nun son derece büyük bir birikimi temsil ettiği, buna karşılık Yunanistan ve Güney İtalya’nın ise özellikle tragedya ve tiyatro alanında öne çıktığı açıkça görülmektedir.

Yukarıda dile getirilen düşüncelere kanıt teşkil edecek birtakım ipuçlarını, günümüzde “Antik Yunan mitolojisi” olarak bilinen anlatılar bütünü içindeki bazı söylencelerde bulmak mümkündür. Lydia’lı Arakhne’nin ve Anadolu’da doğmuş olan Pelops’un hikâyeleri bu konuda örnek olarak gösterilebilir. Bilindiği gibi Arakhne, Kolophon’da kumaş boyacılığı yapan İdmon’un kızıdır. Halı ve kilim dokumada, nakış işlemede rakipsiz olan Arakhne, gergefte Athena’ya meydan okumuş ve yaptıkları yarışmada tanrıçadan daha iyi bir iş çıkardığı için Athena onun elindeki gergefi parçalayınca, üzüntüsünden kendini asmıştır. Ancak Athenasonsuza kadar dayanıksız ve yararsız ağlar örmesini istediği için onu örümceğe çevirmiştir. “*Bu efsane, el sanatlarında Anadolu’nun Yunanistan üzerine üstünlüğünü dile getiren bir efsanedir*” (Erhat: 1993, 50). Pelops ise kızını ancak at arabası yarışında kendisini yenen birine vereceğini söyleyen Elis kralı Oinomaos’u bu tür bir yarışta yenmesiyle ünlü bir mitoloji kahramanıdır. Bu galibiyetinden sonra Yunanistan’da olimpiyat oyunlarını kuran Pelops, babası Tantalos gibi Anadolu’da doğmuş ve büyümüştür. “*Onun (Pelops’un) Yunanistan’a göçmesi, uygarlığın Yunan yarımadasına Anadolu’dan geldiğini kanıtlayan bir belirtidir... Mora yarımadasına adının verilmiş olması da Ege’den gelme bu göçmenin efsanede gösterilen yerinden daha büyük bir yer tuttuğunu, daha derin bir çığır açtığını açığa vurmaktadır*” (Erhat: 1993, 240-241).

Anadolu’da ortaya konmuş olan ileri medeniyet düzeyinin, pek çok alanın yanı sıra, kendini özellikle tıp ve müzik gibi alanlarda gösterdiği bilinmektedir. Doğum yeri Anadolu’daki Lykia olan ve Troya Savaşı’nda açıkça Hektor ile Troyalıların tarafını tutan tanrı Apollon’un oğlu Asklepios’a adanan tapınak-hastanelerin (asklepion) en ünlüsünün Bergama’da bulunması, Anadolu’nun tıp ile olan ilgisini ortaya koyar niteliktedir. Roma İmparatoru Marcus Aurelius’un (M.S. 121-180) özel doktoru olan Galenus’un aslen Bergamalı olması ve imparatorun tedavi görmek için Roma’ya oldukça uzak bir konumda bulunan Bergama Asklepionu’na gitmesi, bu konuda dikkat çekici bir olaydır (Halikarnas Balıkçısı: 2007, 148). Antik Çağ’ın en büyük hekimleri olan Hippokrat ile Galenus’un memleketlerinin, sırasıyla İstanköy ve Bergama olması da bu bağlamda önem taşımaktadır. Tıp ve hekimlik ile birlikte müzik de Anadolu’da her zaman ön planda bulunan bir etkinlik ve meslek olagelmıştır. Tanrı Apollon’un okçuluk, kehanet ve hekimliğin yanı sıra müzik ile de ilişkilendirilmesi, tanrı Pan’ın Anadolu kökenli olan pan flütüne adını vermesi, mitolojik müzik yarışmalarında Tmolos veya Midas gibi Lydia’lı tanrıların, kralların hakemlik yapıp görüş beyan etmeleri, bu konuda verilebilecek en ünlü örneklerdir. Müziğin tedavide kullanılması anlayışının Anadolu’daki köklü geçmişi ise bu iki uğraş alanını (tıp ile müziği) birbirine bağlaması bakımından anlamlıdır. Nitekim *“Bergama Asklepionu’nun tarihsel gelişimi içinde dönemin tıp anlayışına paralel uygulanan tedavi yöntemlerinden biri de müziktir”* (Tuna, Özer: 2015, 63).

1.3. Antik Çağ’da Yunanistan İle Anadolu’da Müzik

“İkonografik kanıtlar ve olasılıklar, ses çıkarmak için kullanılmış olan obje parçalarının bulunması, Anadolu’da müzik kültürünün en eski ifadesinin neolitik dönemden başladığının kuvvetle muhtemel olduğunu göstermektedir” (Karaağaç: 2018, 287). Anadolu’nun en önemli arkeolojik kentlerinden biri ve *“Tarım ve yerleşik hayatla simgelenen ‘neolitik devrim’in simgesi olan Çatalhöyük, Anadolu’daki medeniyet gelişiminin en önemli yer ve evresini teşkil etmesi bir yana, bilinen en eski çalgılara da kaynaklık eder”* (Öztürk: 2022, 16). Aşağıda, Çatalhöyük’te bulunan ve balıkçıl bir kuş türünün kemiğinden yapılmış olup üst kısmında delikler

bulunmamakla birlikte yandan üflenerek ses ürettiği tahmin edilen, primitif türde bir flüt görülmektedir:

Şekil 1: Çatalhöyük’te bulunan primitif flüt

Kaynak: https://www.catalhoyuk.com/newsletters/11/nl11_16.html

Bilindiği gibi icat ediliş bakımından enstrümanlar arasında en eski olanlar, vurmali çalgılardır (Sachs: 1965, 2-3). Ana karnındayken annesinin, doğduktan sonra ise kendisinin kalp atışını duyan ve çocuklukla beraber şarkılar mırıldanmaya başlayan insanın, bu ilk tecrübelerinin ardından geliştirdiği ilk enstrümanlar, birtakım taş ve kemiklerin birbirine vurulmasıyla ses çıkaran vurmalilardır. “Çömlekçilik öncesi, neolitik dönemin önemli yerleşim merkezleri arasında yer alan Çatalhöyük’te Mellaart James tarafından yapılmış olan kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan duvar resimleri üzerinde bulunan ‘av sahnelerinde dans eden bir avcı grubu figürünün, çeşitli vurmali çalgıları kullandığı yönünde görüş oluşabilir. Burada, vurmali çalgıların sesleri ile hayvanları ürkütüp, avcılarının olduğu yer yönlendirildiği yönünde öngörülebiliriz’” (Karaağaç: 2018, 287).

Şekil 2: Vurmalı çalgıların avcılıkta kullanımını tasvir eden duvar resmi (Çatalhöyük)

Kaynak: James Mellaart, *Çatalhöyük*, YKY Yayınları, 2001, İstanbul.

Müzikolojinin bir alt dalı olarak bu konuyu inceleyen organoloji disiplini, vurmalılardan sonra üflemeli ve telli çalgıların bulunduğunu, yaylıların ise kesinlikle Ortaçağ icadı olduğunu ortaya koymaktadır (Gazimihal: 1958, 5). Öyleyse tarih öncesi çağlardan tarihî dönemlere geçişte ve bütün bir İlkçağ boyunca müziğin; insan sesi ve söz ağırlıklı ancak bunlara vurmalı, üflemeli ve telli çalgıların eşlik ettiği bir pratik olduğu söylenebilir. Bu müziğin içeriği ise (hem Yunan medeniyetinde hem de diğer Antik medeniyetlerde) her zaman büyü ve din ile ilişkilidir, yani metafizik niteliktedir: “*Musikinin büyüsel anlamı, Doğu dünyasında olduğu gibi Yunanlılarda da başta gelen bir inançtı. Şarkıyla doğanın yasalarını değiştiren, yabancı hayvanları uslulaştıran, karısı Euridice’yi ölüm ülkesinden geri getiren Trakyalı Orfeus öyküsündeki erişilmez yakıştırma buna en güzel örnektir*” (Sachs: 1965, 19).

Antik Yunan müziğinin, çevre kültür ve medeniyetlerle olan ilişkisine, konunun uzmanı pek çok bilim insanı tarafından dikkat çekilmiştir. Buna göre Mezopotamya ve Mısır’dan gelen etkilere son derece açık bölgeler olan Batı Anadolu ve Yunanistan, müzik teorisine ve pratiğine ilişkin Doğu’dan transfer edilen pek çok fenomenin çağlar içinde serpilip geliştiği ve nihayetinde kaynaştığı bir pota işlevi görmüştür. “*Grek kültürünün genellikle bağımsız bir kültür olmadığını, Mısır’a, Fenike’ye ve Asya kültürlerine çok şey borçlu olduğunu biliyoruz. Bunun gibi Grek müziğinin de çevre ülkelerden, özellikle Mısır’dan etkilendiği sanılıyor. Eski*

Yunan'da kullanıldığı bilinen başlıca çalgıların Asya'dan gelmiş olduğu da anlaşılıyor... Herhalde eski Yunan; mimarlık, heykel ve edebiyat alanlarında Batı kültürüne kazandırdıklarını, müzik alanında vermiş değildir” (Mimaroglu: 2017, 21).

Özellikle Anadolu'nun Antik Yunan müziğine katkılarını, pek çok noktada gözlemek mümkündür. Söz gelimi, çoksesli müzik eğitimi veren konservatuvarların müzik teorisi derslerindeki en önemli konular arasında yer alan ve günümüzde kullanılan çağdaş majör ve minör dizilerin de temelini oluşturan modların pek çoğu, isimlerini Anadolu'daki bölgelerden almıştır (Say: 1992, 827). “İyonya”, “Frigya” ve “Lydia” modları bunların en ünlüleridir.

Bilindiği gibi modlar, *“Antik uygarlıktan beri kullanılmış olan makamlardır... Milattan önce 400 yıl öncesinden başlayarak ve bunun devamı olarak Hristiyan kilise müzikleri sistematik biçimde modlara bağlı kalmıştır... Rönesans müziği armonisi de modal müziğe dayanıyordu... Beethoven'ın son yaylı çalgı kuartetlerinden biri olan Op.132 la minör kuartetin 'Lidya' modunda yazılmış olan 'Adagio' bölümünde olduğu gibi az sayıdaki örnekle Klasik Dönem'e de yansıyan modlar, XX. yüzyılda yeniden melodik kaynak olarak kullanılmıştır ”* (Say: 1992, 827).

Günümüzde müzik teorisi kapsamında konservatuvarlarda ve ders kitaplarında öğretilen şekliyle İyonya modu do'dan do'ya, Frigya modu mi'den mi'ye ve Lidya modu da fa'dan fa'ya kadar arızasız perdelerle ilerleyen birer diziden oluşmaktadırlar (Say: 1992, 828). Buna göre *“İyonya modunun kuruluşu, naturel (doğal) majör tonalitenin kuruluşuyla tamamen aynıdır”* (Hacıev: 1999, 150). Frigya modu ise (Batı müziğinde yer almayan “seyir” ve “çeşni” kavramları hariç tutulmak kaydıyla) Türk halk müziğindeki “bozlak” ayağı ve klasik Türk müziğindeki “Kürdi” makamıyla dizi bakımından benzerlik göstermektedir.

Büyük düşünür Aristoteles, *Politika* adlı eserinde bu modların insan ruhu üzerinde bıraktığı tesirleri ayrıntılı biçimde anlatmaktadır. Platon da felsefi düşüncelerinde müziğe önemli bir yer ayırmıştır. “İdealar” kavramıyla öne çıkan ve Batı felsefesi tarihinde idealizmin kurucusu ve en büyük temsilcilerinden biri olan bu çok önemli düşünür, bilindiği üzere dünyayı, “idealar âleminin bir yansıması veya kopyası” olarak görüyor (Hançerlioğlu, 1978: 209) ve dolayısıyla da sanatı, bir “kopyanın kopyası” biçiminde değerlendiriyordu. Platon, sanata genel anlamda

olumsuz denilebilecek bu yaklaşımına rağmen, müziği (belli ölçüde Pitagorasçıların etkisiyle) bunun dışında tutmuş ve “müziğin evrenin ruhu olduğu” düşüncesini öne sürmüştür (Hançerlioğlu: 1993, 215). Platon ile Aristoteles’e göre daha az bilinmekle birlikte, tarihte müzik üzerine müstakil olarak yazı yazdığı kabul edilen ilk kişi olan Aristoksenus (MÖ 375-335) da benzer fikirleriyle adı telaffuz edilmesi gereken bir filozoftur.

Antik Yunan medeniyetinde müziğin, “Tanrıların bir armağanı” ya da “mukaddes ve semavi bir değer” olarak görülmesinin yanı sıra özellikle kamusal alan ile ilişkili toplumsal bir organizasyon biçimi ve ideal yurttaşların yetiştirilmesinde hayati önem taşıyan eğitimin vazgeçilmez bir parçası olarak da ele alındığı bilinmektedir. “İ.Ö. 7. yüzyıla dek uzanan bu uygarlıkta doğaçlama danslar ve spor oyunları ile seçkinlerin düzenlediği şenlikler önem kazanmıştır” (İlyasoğlu: 1999, 5). “Ezginin insanı eğitici niteliği yüzünden, musiki yapma, aulos ve lir çalma, öğretimin ve bilgeliğin en önemli dallarından biri gibi tutuluyor; okullarda musiki, dilden ve aritmetikten önce geliyor; üstelik, örneğin Arkadya’da, bu çalgıları çalma otuz yaşına değin zorunlu kılınıyordu” (Sachs 1965: 20).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılabileceği gibi Antik Yunan müzik kültürü, çalgılar ve müzik formları bakımından da dönemi için ileri bir aşamayı temsil etmektedir. O dönemde dinî içerikli ve vokal nitelikteki bir müzik anlayışının hâkim olduğu bilinmektedir. Müzik genellikle ilahi ve destanların aktarılmasında bir vasıta rolü oynadığı için, başlıca formlar da şiirin yapısına göre şekillenmiştir. Çalgıların gelişiminin de benzer biçimde söz konusu ihtiyaçlar tarafından koşullandığı söylenebilir. Tanrıları ve kahramanları anlatan en eski destan ve şiirlere “eşlik olarak, arka arkaya değişimlerle yinelenen kısa cümleciklerden oluşan geleneksel ‘nomoi’ melodilerinden oluşan bir müzik kullanılıyordu. Çağın belli başlı çalgısı, sonraları ‘kitara’ diye tanımlanan, eşit uzunlukta 3 ile 12 arasında telleri bulunabilen, parmak ya da çalgıç (tezene) ile çalınan ‘kitharis’ adlı lir türüdür. Şiirsel anlatımın yanı sıra, folklor şarkılarıyla müziklerinin oluşturduğu, çobanımsı pandüdüğü (syrinx) müziğinin varlığıyla şekillenen bir profesyonel tür daha vardır. Büyük toplulukların müziği olarak bildiğimiz, kadın, erkek ve çocuklardan oluşan halk korolarının sunduğu türlerde de, ‘paeon’ (Apollon) , ‘dithiramb’ (Diyonisos) ve öteki tanrılar için söylenen dualar ve törensel şarkılar, düğün şarkıları, cenaze mersiyeleri, ünlüleri ve

zafer kazanmış atletleri anma destanları ve her türlü toplumsal olayları simgeleyen müzikler ortaya çıkıyordu. Bu amatör şarkıcılara profesyonel halk ozanları kitara'larıyla eşlik ederlerdi. Bu çalgının yanı sıra bazen beraber bazen de ayrı olarak 'aulos' adlı kamışlı-üflelemeli bir çalgıya rastlanmaktadır” (Tanrıkulu: basılmamış teksir, 27-28)

Müzik pratiklerine ilişkin tüm bu zengin görünümle birlikte, Antik Yunan müziğinin “Klasik Batı Müziği” olarak adlandırılan ve yaklaşık bin yıllık kesintisiz bir gelenek oluşturduğu kabul edilen çoksesli müziğin temeli olarak değerlendirilmesinin asıl nedenini, Antik Yunan medeniyetinin müzik teorisine yaptığı çok büyük katkılarda aramak gerekir. Söz konusu katkılar, müzik tarihi disiplini içinde yazılmış bütün temel başvuru kaynaklarında değişmez ve önemli bir yer tutan Pitagoras’a kadar geri gitmektedir. *“Pitagoras ve yandaşları müziğin fiziksel evrenin temel anahtarı olan matematikle çok yakın ilişkide olduğu kanısındaydılar. Pitagoras sesler arasındaki aralık ilişkilerinin matematiksel bağlantılarını keşfetmiş, oran hesaplarını matematiğe dayanarak ortaya çıkartmıştı”* (Boran, Yıldız Şenürkmez: 2010, 12). Pitagoras’ın İlkçağ’da Anadolu’nun bir parçası sayılan adalardan Samos’ta (Sisam) doğmuş olması, bu noktada altı çizilmesi gereken bir olgudur.

Antik Yunan müzik teorisinin teknik ayrıntıları bu çalışmanın kapsamı dışında olmakla birlikte, dört sesli “tetrakord”lardan başlayarak “mod”lar ile devam eden ve “proslambanomenos” adlı ek perde ile tamamlanan “iki oktavlık mükemmel sistem”in, müzik teorisi bakımından sadece İlkçağ için bir doruk noktası olmakla kalmadığı, aynı zamanda Ortaçağ’dan itibaren gelişen çoksesliliği de etkileyerek günümüze kadar uzandığı belirtilmelidir (Say: 1995, 56-57). Gerçekten de *“Antik Yunan’ın en önemli ve belirgin özelliği, getirmiş olduğu müzik sistemidir. Yunan uygarlığının müzik sistemi, öteki İlkçağ uygarlıklarına göre, kendi içinde tutarlı, somut, bilimsel açıklamaya dayanan ileri bir aşamayı temsil eder. Sadece bununla kalmaz, tarih boyunca Batı müziğini temellendirir. Hristiyan müziği (kilise müziği), sistematik biçimde Yunan makamlarına (mod’larına) öykünmüştür... Günümüzde yeni müzik tekniklerini kullanan bazı besteciler, Yunan mod’larından da yararlanmaktadır. Bütün bu verilere göre, Antik Yunan’da sistemleştirilen*

makamsal müzik,     lar boyunca gelişen   oksesli müziğe kaynak oluşturmuştur ve   a  da   müzikte yeniden değerlendirilmektedir” (Say: 1995, 55).

İKİNCİ BÖLÜM

ANTİK YUNAN MİTOLOJİSİNDE MÜZİK TEMALI SÖYLENCELER

Mitoslara konu olan hikâyelerin; tanrılar, yarı-tanrılar ve üstün nitelikli insanların kendi aralarındaki arzu, nefret, sevgi, öfke, dayanışma ve mücadelelerinden oluşan ilişkilerini, ayrıca insanı ve insanın yazgısını metafizik bir yönelimle açıklayan mistik ve edebî bir zemin oluşturdukları, bu çalışmanın “Giriş” kısmında belirtilmişti. Söz konusu karakter ve kahramanların hayatlarıyla, ayrıca doğa olaylarıyla ilgili olarak karşılaşılan en önemli hadiselerden biri de müziktir. Çünkü müzik, hem beşerî hem de fizikiyönü olan bir sanattır. Onun görünümleri (bireysel ya da toplumsal olsun) insani alanda ortaya çıkabildiği gibi, metafizik veya büyü ile irtibatlı olarak bir tabiat dekoru içinde de kendini gösterebilmektedir. *“Tabiatta duyulan her sesi ‘müzik’ olarak değerlendirenler olduğu gibi, insan sesi ve müzik aletlerinden belirli ahenkle çıkartılarak yapılan seslere ‘müzik’ diyenler de vardır”* (Uslu, 2014: 1) Diğer taraftan, *“toplumsal birlikteliklerin müzik yoluyla dengelenmesiyle toplumsal kimliğin somutlaştığı güçlü bir duygusal deneyim sağlayabilen müzik, kitlelerde ortak bilinç oluşturmada çok etkilidir”* (Kaplan, 2008: 14).

Bu çalışma kapsamında Antik Yunan mitolojisindeki müzik temalı söylencelerin belirlenebilmesi amacıyla genel bir tarama gerçekleştirilmiştir. Ne var ki konuyla ilgili kaynakların sayıca çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle, söz konusu tarama işlemi; 1) klasik metinler, 2) tragedya ile komedyalar ve 3) temel başvuru kaynakları olmak üzere üç kısımda toplanabilecek eserlerle sınırlı tutulmuştur. Bu bağlamda Antik Yunan mitolojisindeki müzik temalı söylenceleri tespit etmek için taranan eserler şunlardır:

1. Klasik Metinler (12):

- İlyada (Homeros)
- Odysseia (Homeros)
- Homerik Hymnoslar (Homeros)
- Theogonia (Hesiodos)

- İşler ve Günler (Hesiodos)
- Biblioteka (Apollodoros)
- Metamorfozlar (Ovidius)
- Aeneas (Vergilius)
- Tarih (Herodotos)
- Diyaloglar (Platon)
- Devlet (Platon)
- Politika (Aristoteles)

2. Tragedya ve Komedya (33):

- Adak Sunucular (Aiskhülos)
- Agamemnon (Aiskhülos)
- Eumenidler (Aiskhülos)
- Oresteia (Aiskhülos)
- Persler (Aiskhülos)
- Tebai'ye Karşı Yediler (Aiskhülos)
- Zincire Vurulmuş Prometheus (Aiskhülos)
- Barış (Aristofanes)
- Eşekarıları (Aristofanes)
- Kurbağalar (Aristofanes)
- Lisistrata (Aristofanes)
- Aias (Sofokles)
- Antigone (Sofokles)
- Elektra (Sofokles)
- Filoktetes (Sofokles)
- Kral Oidipus (Sofokles)
- Oidipus Kolonos'ta (Sofokles)
- Trakhisli Kadınlar (Sofokles)
- Alkestis (Euripides)
- Andromakhe (Euripides)

- Bakkhalar (Euripides)
- Elektra (Euripides)
- Hekabe (Euripides)
- Helena (Euripides)
- Herakles (Euripides)
- Herakles'in Çocukları (Euripides)
- Hippolütos (Euripides)
- İfigeniaAulis'te (Euripides)
- İon (Euripides)
- Küklops (Euripides)
- Medea (Euripides)
- Troyalı Kadınlar (Euripides)
- Yakarıcılar (Euripides)

3. Temel Başvuru Kaynakları (13):

- Mitoloji Sözlüğü (Azra Erhat)
- Mitologya Sözlüğü (Behçet Necatigil)
- Antik Mitolojide Kim Kimdir? (Gerhard Fink)
- Altıncı Kıta Akdeniz (Halikarnas Balıkcısı)
- Anadolu Efsaneleri (Halikarnas Balıkcısı)
- Anadolu'nun Sesi (Halikarnas Balıkcısı)
- Anadolu Tanrıları (Halikarnas Balıkcısı)
- Arşipel (Halikarnas Balıkcısı)
- Düşün Yazıları (Halikarnas Balıkcısı)
- Hey Koca Yurt (Halikarnas Balıkcısı)
- İmbat Serinliği (Halikarnas Balıkcısı)
- Merhaba Anadolu (Halikarnas Balıkcısı)
- Sonsuzluk Sessiz Büyür (Halikarnas Balıkcısı)

Yukarıda listelenen kaynakların taranması sonucunda, Antik Yunan mitolojisi kapsamına giren söylencelerde müzikle ilgili bulunan konu başlıkları (alfabetik

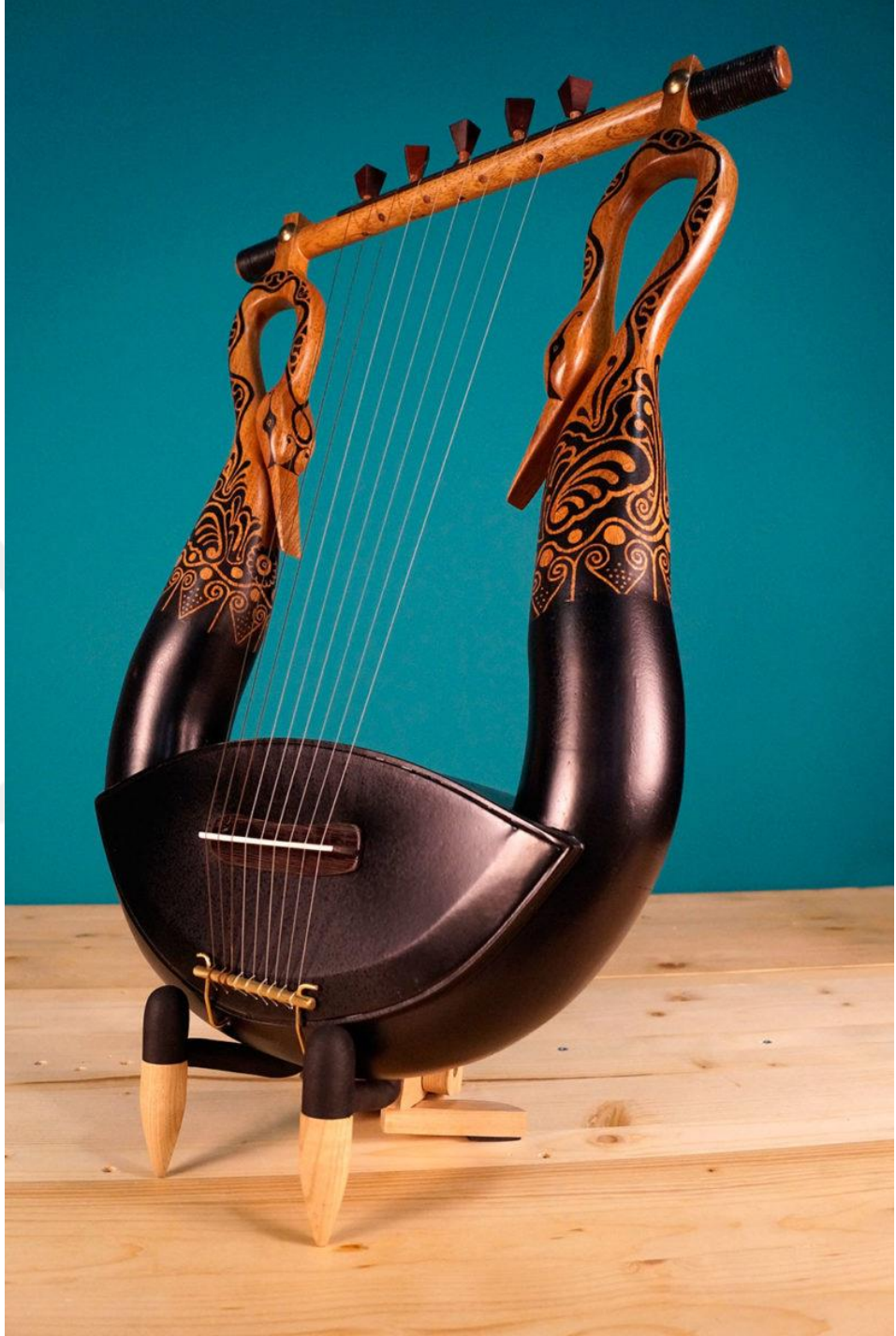
sıraya göre) şu şekilde belirlenmiştir: Amphion, Apollon, Arion, Athene, Babys, Daktyl'ler, Dionysos, Evandrus, Helikon Dağları, Herakles, Hermes, Hymenaios, Hyperborea'lılar, Kalliope, Kharit'ler, Kinyras, Kleio, Korybant'lar, Kybele, Linos, Lityerses, Marsyas, Midas, Mousa'lar, Musaios, Nereus Kızları, Olympos, Orpheus, Orphik, Pan, Parnassos Dağları, Syrinx, Pieria'lar, Siren'ler, Thamyris, Tmolos.

Bu konu başlıkları baştan sona incelendiğinde; içlerinde (tanrı, yarı-tanrı, insan veya doğaüstü varlık olarak dört gruba ayrılan) karakterlerin yanı sıra mekanların, kavimlerin ve dinlerin de bulunduğu görülmektedir. Apollon tanrılara, Herakles yarı-tanrılara, Midas insanlara, Marsyas doğaüstü varlıklara, Parnassos Dağları mekanlara, Hyperborea'lılar kavimlere, Orphik inancı ise dinlere örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, listenin çok büyük bir kısmını oluşturan karakterlerin (yani tanrıların, yarı-tanrıların, insanların ve doğaüstü varlıkların) hepsinin Antik Yunan mitolojisinde eşit öneme sahip oldukları da söylenemez. Hatta bunların bir kısmı karakter bile değildir; dram sanatı terimleriyle ifade edilecek olursa, sadece birer “tip” niteliğindedirler. Dahası, tüm bu mitolojik kişilerin öyküleri incelendiğinde, müziğin bunların hepsinde aynı ağırlıkta yer tutmadığı görülür. Söz gelimi, Orpheus'un veya Marsyas'ın hüznü hikayelerinde başrolde bulunan müzik, Evandrus'un macerasında sadece bir detay olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle aşağıda, müzikle ilgili olarak tespit edilen başlıkların kapsamı içindeki hikayeler kısaca özetlendikten sonra, bunlar arasında önem ve ağırlık bakımından bir sınıflandırma yapılacaktır. (Apollon gibi pek çok söylenceye konu olmuş olan önemli karakterlerin yalnızca müzikle ilgili öyküleri ele alınmıştır.)

2.1. Söylencelerde Müzikle İlgili Konu Başlıkları

Amphion: Thebai kralı olan Amphion, Zeus ile Antiope'nin oğullarıdır. İkiz kardeşi Zethos ile birlikte Thebai surlarını inşa etmiştir. Hesiodos, Amphion'un, taşları lir çalarak hareket ettirdiğini aktarır (Fink, 2004: 48). Amphion, Tantalos'un kızı olan Niobe ile evlidir. Yedi kızı ve yedi oğlu olan Niobe, tanrıça Leto'yu sadece iki çocuk doğurabildiği için aşağılar. Bunun üzerinde bütün çocukları, Leto'nun dünyaya getirdiği Apollon ve Artemis tarafından öldürülünce, bu üzüntüye dayanamayan Amphion intihar eder.

Şekil 3: Dokuz telli lir

Kaynak: <https://luthieros.com/product/lyre-of-sarcophagus-9-strings/>

Apollon: Genel olarak Antik Yunan mitolojisinin ve özelde Olympos tanrılarının en önemli ve saygın olanlarından biridir. Zeus ile Leto'nun oğulları olan Apollon, Artemis'in de kardeşidir. Güneş, kehanet, müzik, okçuluk ve hekimlik

tanrısıdır. Apollon, kardeşi Hermes'ten aldığı lir eşliğinde şarkılar söyler. Kendisi de felaketleri kovma özelliğine sahip bir şarkı olan “paian” söylenerek yardıma çağrılır. Mousa'ların önderi olan Apollon, iki ayrı müzik yarışmasında Pan'ı da Marsyas'ı da alt eder. Homeros, “yeryüzündeki ozanların ve lir çalan insanların Apollon sayesinde var oldukları”nı söylemektedir (Homeros, 2008: 102). Yine Homeros'un ifadesiyle “karşısında bütün tanrıların titrediği ve o yayını gerdığı vakit hepsinin kaçıştığı” Apollon'un (Homeros, 2008: 32) ana vatanının Anadolu olması, dikkat çekicidir.

Şekil 4: Roma Dönemi mermer Apollon Belvedere Heykeli

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Apoll>

Arion: Aslında M.Ö. 7. yüzyılda yaşamış olan bir şair ve müzisyen olan Arion, gerçekleştirdiği bir Sicilya turnesinden kazandığı çok büyük miktardaki parayla memleketi Yunanistan'a dönerken, bu serveti ele geçirmek isteyen kötü niyetli gemiciler tarafından denize atılmıştır. Herodotos'a göre denizciler, onun son isteği olarak şarkı söylemesine izin vermişler, söylediği şarkıdan etkilenen bir yunus ise Arion'u Korinthos'a götürmüştür. (Herodotos, 2009: 15)

Şekil 5: Etruria'dan kırmızı figürlü bir stamnos üzerinde yunusa binen müzisyen

Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Arion

Athene: Zeus'un kızı olan Athene; bekaret, akıl ve savaşçılık gibi özellikleri temsil eden çok yönlü, güçlü ve etkili bir tanrıçadır. Buluşlarıyla insanlığa yardım etmiş; marangozlara gemi yapımını, kadınlara ise ip eğitmeyi ve dokumacılığı öğretmiştir. "Aulos" denen çifte flütü de Athene icat etmiş ancak bu enstrümanı çalarken çirkin göründüğünü fark edince, onu elinden fırlatıp atmıştır. Onun bıraktığı çifte flütü daha sonra Marsyas bulacak fakat bu durum kendisini felakete sürükleyecektir. (Bkz. "Marsyas")

Şekil 6: Yunanlı heykeltıraş Drosis'in “Athene” heykeli

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Athena>

Babys: Tanrı Apollon ile flüt yarışmasına giren Marsyas'ın kardeşidir. Kardeşi gibi o da flüt çalmakla beraber, elindeki flüt tek borulu olduğundan, Apollon tarafından ciddiye alınmayan Babys, böylelikle ölümden kurtulmuştur.

Daktyl'ler: Tanrıça Rhea'nın, Girit'teki Diktys mağarasında Zeus'u dünyaya getirirken çektiği acı sonucunda toprağa bastığı sağ elinin izinden meydana gelen küçük boyutlu cinler olan Daktyl'ler, bundan ötürü beş tanedirler. Ortaya çıkar çıkmaz Zeus için dans etmeye başlamışlardır. Daha sonra ana tanrıça Kybele'nin maiyetinde yer alan Daktyl'ler, Homeros tarafından İlyada ile Odysseia'da kullanılarak Yunan şiirinin doğuşunu müjdeleyen destan vezni "heksametron"u da kurmuşlardır. Aslen Yunanca'nın yapısına uymayan ve ana tanrıça kültüyle bağlantılı olan bu veznin, Frigya ve Efes'te ibadete bağlı olarak müziğin, dansın ve şiirin gelişimine sağladığı katkılar, meselenin Anadolu'yla irtibatını ortaya koyması bakımından dikkat çekicidir.

Dionysos: Zeus ile Semele'nin oğlu olan şarap ve bereket tanrısıdır. Söylencelerde Dionysos'un sayısız kavgaya girmesi, onun Olympos tanrıları arasına sonradan katıldığı biçiminde yorumlanmıştır. Gerçekten de Dionysos'unorgiastik kültürünün Anadolu ya da Trakya'dan Yunanistan'a geçmiş olması çok kuvvetli bir ihtimaldir. Nitekim Dionysos, Euripides'in "Bakkha"lar oyununun açılışında "Lidya'nın, Frigya'nın altın yatağı ovalarından geldiğini" bizzat söylemektedir (Euripides: 2012, 27). Pek çok insana yaptığı şey, kendisinin de başına gelmiş ve Dionysos, parçalanarak öldürülmüştür. Ne var ki ölümünden sonra tekrar dirildiği de söylencelerde anlatılmaktadır. Bu anlatıların Orpheus'un hikayesiyle bağlantılı olduğu görülmektedir. (Bkz. "Orpheus") Bu tanrının ve onunla ilgili söylencelerin müzikle bağlantısı,Dionysosiçin düzenlenen bayram yürüyüşleri ile şenliklerin ve bu etkinliklerde okunan şarkıların, tiyatro sanatının temeli olarak kabul edilmesindedir. Dionysos, Euripides'in yukarıda adı geçen oyununda, ayrıca "tef çalgısını Rhea Ana ile birlikte icat ettiklerini" de ifade etmektedir (Euripides: 2012, 29).

Şekil 7: Mermerden yapılmış “Dionysos Archmus” büstü

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dionysus>

Evandrus: Roma şehri kurulmadan önce onun yerinde bulunan Pallantea kasabasını kurmuş olan Evandrus, bu bölgeye Arkadya’dan gelmiştir. Geldiği yörede yaşayan insanlara okuma-yazma ve birtakım el sanatlarının yanı sıra müziği de öğreten Evandrus’un hikâyesi, Vergilius’un “Aeneis” destanında anlatılmaktadır. (Vergilius, 2010: 212)

Helikon Dağları: Özellikle çalgı ve oyunu tercih eden Apollon ile Mousa’ların buluşma noktası olarak tasvir edilen dağlar. Boiotia bölgesinde yer alan bu dağların kutsallığına inanılmaktadır. Söylencelerde Helikon Dağları ile Parnassos Dağları’nın bu tür eğlenceli ve şenlikli toplantıların merkezi olduğu anlatılırken,

Olympos Dağı ise daha çok Zeus’a ait bir mekan olarak dikkat çekmektedir. (Bkz. Parnassos Dağları).

Herakles: Antik Yunan mitolojisinin en popüler kahramanlarından olan bu üstün karakter, Zeus ile Alkmene’nin oğulları olarak yarı-tanrı niteliğindedir ve fiziksel gücün yanı sıra erdem ile çabanın sembolüdür. Herakles ayrıca, insanın tabiatla mücadelesini de temsil eder. İlkçağ’dan bu yana, sayısız sanat ve edebiyat eserine konu olmuştur. Herakles hakkındaki söylencelerde müzikle ilgili olarak dikkat çeken en önemli ayrıntı, onun, Apollon’un oğlu olan Linos’tan enstrüman çalmayı öğrenmesi ancak birgün kendisini azarlayan hocasını öldürmesidir.

Şekil 8: Siyah figürlü bir Attika amforasının B yüzünde Herakles

Kaynak: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Herakles>

Hermes: Zeus ile Maia’nın oğludur. Son derece zeki, kurnaz ve becerikli bir tanrı olan Hermes, Apollon’un kardeşi, Pan’ın da babasıdır. Pek çok söylence ve anlatıda adı geçen, türlü olaylara karışan Hermes, Olympos tanrıları arasında ulak olmasıyla bilinir. Habercilikle beraber para ve şans getirdiğine de inanılır. “Metin yorumu” anlamında kullanılan “hermenötik” ve Mısır’ın okült ve dinî içerikli yazılarını ifade eden “hermetik” kelimeleri, bu tanrının adından gelmektedir (Fink,

2004: 185). İslâm geleneğinde zaman zaman Hz. İdris ile ilişkilendirilmiş olan Hermes, henüz doğduğu gün bulduğu bir kaplumbağanın kabuğundan yararlanarak kendisine bir çalgı (lir) yapmış ancak ağabeyi Apollon'un sığırlarını çalmasının cezası olarak bu liri ona vermek zorunda kalmıştır.

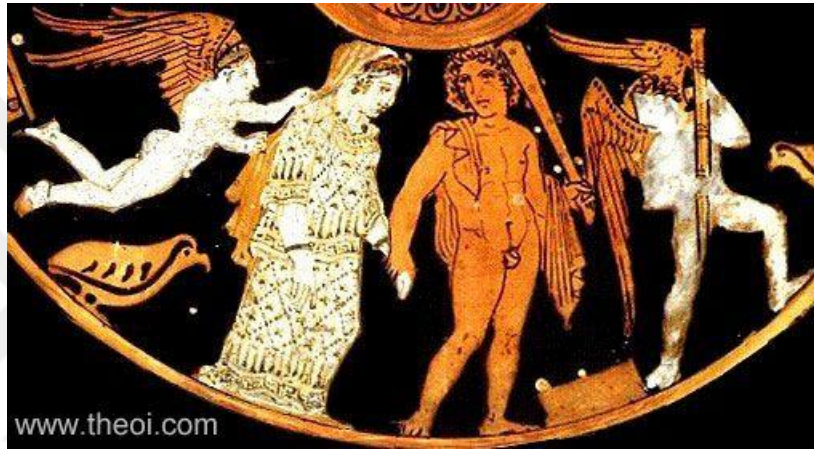
Şekil 9: “Hermes Chiaramonti” heykeli (Yunan orijinalinin Roma kopyası)

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hermes>

Hymenaios: Apollon ile bir nympha'nın veya Dionysos ile Aphrodite'nin oğlu olan bir tanrıdır. Hymenaios, düğün tanrısı olarak kabul edilir. Onun Dionysos ile Ariadne'nin düğünlerinde şarkı söylerken sesinin kısıldığına dair bir efsane vardır. Bu olaydan sonra düğünlerde Hymenaios'un ismini anmak âdet hâline gelmiştir. O nedenle düğün ve evlilik törenlerinde yapılan müzik, “O, Hymen, Hymenaios” sözleriyle bitmektedir. Hymenaios, tasvirlerde her zaman elinde bir meşale, çiçekler ve kaval ile canlandırılır.

Şekil 10: Eros, Hebe, Herakles ve Hymenaios (Atina, kırmızı figürlü pyxis)

Kaynak: theoi.com/Ouranios/ErosHymenaios.html

Hiperborea’lılar: Türkçede “poyraz” şeklinde telaffuz edilen Boreas, aslen “kuzey rüzgarı” anlamındadır. Bu rüzgarın estiği yerlerde oturduğu düşünülen Hiperborea’lılar; uzun ömürleri, sağlıklı ve mutlu hayatları, yılda iki kere mahsul veren bereketli toprakları, huzurlu toplumsal ilişkileri ve yemyeşil ormanlarla kaplı memleketleriyle hayranlık uyandıran insanlar olarak, Antik Çağ’ın cennet benzeri, ütöpik ve düşsel yaşam idealinin mitolojideki yansıması durumundadırlar. Hiperborea’lıların müzikle olan bağlantısı, yeşil çimenli ve geniş ovalarda mutluluk içinde şarkılar söyleyerek dans etmelerine ilişkin anlatılarda dile getirilmiştir.

Kalliope: Dokuz Mousa’dan biridir. Adı, “sesi güzel olan” anlamına gelmektedir. Hesiodos, Antik Yunan mitolojisinin en temel kaynaklarından biri olan “Theogonia”nında ilk dizelerinde, lirik şiirin ilham perisi sayılan Kalliope’nin “tüm Mousa’ların başı” olduğunu belirtir (Hesiodos, 2016: 5). Kalliope, birbirinden

farklılık arz eden bazı efsanelerde Seiren'lerin, Linos'un ya da Rhesos'un annesi olarak da anlatılır.

Şekil 11: Kalliope'yi tasvir eden antik Moregine freski

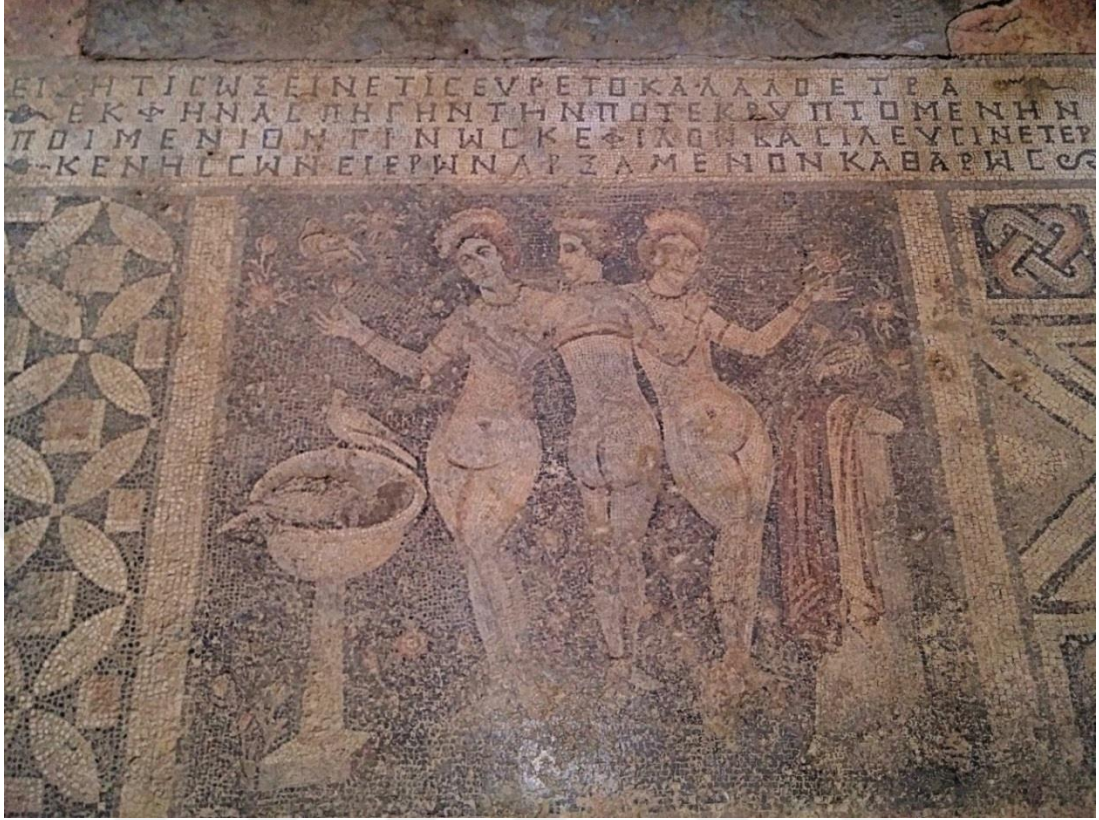

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Calliope>

Kharit'ler: “Üç Güzeller” olarak da bilinen Kharit'ler, Eurynome ile Zeus'un kızlarıdır. Adları “Aglaie”, “Euphrosyne” ve “Thalia” olan bu tanrıçalar, insana sürur ve hoşluk veren, güzel ve ışıltılı varlıklardır. Mousa'larla birlikte Olympos'ta otururlar ve çoğu kere Apollon'un, kimi zaman Afrodite ile Eros'un, bazen de Dionysos'un maiyetinde yer alarak dans edip şarkı söylerler.

Harmonia'nın elbisesinin nakışlarını da Kharit'ler yapmışlardır.

Şekil 12: “Üç güzeller” mozaïği (Narlıkuyu Mozaik Müzesi)

Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Harites

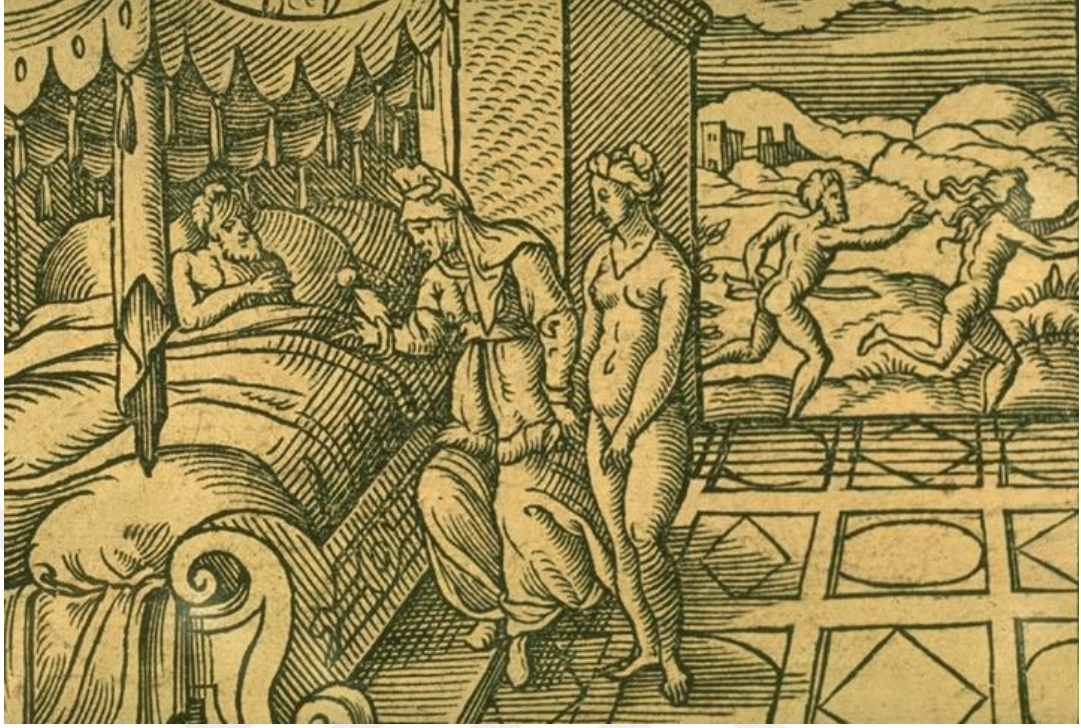
Kinyras: Aslen Suriye veya Fenike kökenli olan, efsanevi Kıbrıs kralı. Byblos’tan Kıbrıs’a gelince Paphos kentini kurmuş ve Kıbrıs kralı Pygmalion’un kızıyla evlenmiştir. Karısının kendisine doğurduğu üç kız arasından “Smyrna” olarak da bilinen Myrrha’ya sıra dışı bir aşk duymuş ve kendi kızından dünyaya gelen Adonis’in babası olmuştur. Kinyras’ın müzikle ilgisi, Kıbrıs’a sadece (kendisini çok sevip saydığı anlatılan) tanrıça Aphrodite’nin kültünü değil, usta bir kahin ve müzikçi olarak sanatları ve medeniyeti de getirmiş olmasındadır. Nitekim “Kinyras” adının türediği belirtilen “kinnor”, aslen Kinyras’ın Fenike’den getirdiği bir çalgının adıdır. Kinyras bu çalgıyı çalma konusunda Apollon’a meydan okumuş ve Marsyas gibi o da tanrının gazabına uğramıştır.

Şekil 13: Kinnor algısı

Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/strings-piano-other-noise-makers--431008626810475392/>

Şekil 14: Virgil solis tarafından yapılan gravür

Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Kiniras

Kleio: Dokuz Mousa'dan biri olan Kleio'nun adı, "kutlamak, övmek" gibi anlamlar taşıyan bir kökten türemedir. Milletlerin ve büyük insanların geçmişindeki kutlu ve şanlı hadiseleri överek anlattığı ve bu yolla bunların unutulmamasını sağladığı için tarih yazarlarına ilham veren bir peri sayılmış, tarih alanı kendisine tahsis edilmiştir. Kleio, gerçekleştirdiği anlatma ve methetme işini, genellikle sağ elinde tutarken tasvir edildiği üflemeli veya telli çalgılarla gerçekleştirmektedir.

Şekil 15: Wolff'ün 1871 tarihli “Kleio” heykeli

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Clio>

Korybant'lar: Genellikle Kureta'lar ve Daktil'lerle beraber anılan ve efsanesi onlarla iç içe geçmiş olan ana tanrıça rahipleridir. Aslında Korybant'lar Kibele'nin, Kureta'lar da Rhea'nın rahipleri olarak anılmaktadırlar. Phrygia ile Girit kökenli olan bu ana tanrıçaların hikayeleri zamanla birbirine geçmiş ve bunlara Daktil'ler de eklenmiştir. Kureta'lar, Zeus'un doğumundan hemen sonra bebeğin ağlamaları Kronos tarafından duyulmasın diye Rhea'nın emriyle tunçtan yapılma kalkanlarını birbirine vurarak gürültü yapmalarıyla bilinirler. Korybant'ların ise davulu icat ettikleri, Euripides'in “Bakkhalar” oyununda tanrı Dionysos tarafından

anlatılmaktadır (Euripides, 2012: 32). Zamanla Zeus, Kybele ve Dionysos'un kùltleri büyük oranda birbirine karıştığı için Korybant'lar, Kureta'lar ve Daktil'ler hep ana tanrıça kùltüne dahil edilmiş ve ana tanrıçaya tapınma amacıyla gerçekleştirilen ayin ve şenliklerde hep davul, tef ve kaval gibi çalgıları çalıp vecd içinde dans ederek tanrıçayla bütünleşmeyi simgeleyen figürler hâline gelmişlerdir.

Kybele: *“Tarih öncesinin en gerilerinden tek tanrılı dinlerin yerleştiği dönemlere kadar uzanan ve Akdeniz yöresini kapladıktan sonra bir yandan kuzey ülkelerine, öte yandan Asya'nın içlerine dek yayılan, birçok ulus, uygarlık ve kùltürlerde değişik adlarla anılıp hep aynı prototipe indirgenebilen Ana Tanrıça dinini kaynağı Anadolu'dur”* (Erhat, 93: 183). Ana tanrıçanın farklı kùltürlerde sayısız ismi bulunmaktadır. O; Phrygia'da “Kybele”, Lidya'da “Kybele”, Hitit kaynaklarında “Hepat” veya “Arinna”, Pontika ve Komana Kappadokia kentlerinde “Mâ”, Sümer'de “Marienna”, Mısır'da “İsis”, Syria'da “Lat”, Girit'te “Rhea”, Efes'te “Artemis”, İtalya'da “Venus”, “Maius” veya “Bellona” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ana tanrıça; aslında tabiatı, toprağı, doğurganlığı, verimliliğı, analığı ve tarım medeniyetini temsil eden milletler arası ve genel-geçer nitelikte bir ilkenin sembolize edilmesidir. Efsaneye göre Pessinus kralının ya da Midas'ın kızıyla evlenmek üzere olan yakışıklı Attis'e âşık olan ana tanrıça, düğün sırasında aklını başından almak suretiyle delikanlının kendini hadım etmesine neden olur. Attis'in kendi eliyle kestiğı cinsel organından akan kanlar toprağı sular ve bu topraktan bitkilerin çıkmasını sağlar. Attis daha sonra bir çam ağacına dönüştürölür. “Ölümünden sonra diriliş” temasını da içeren ve daha sonra Dionysos, Orpheus ve Hz. İsa gibi figürlere de uyarlanan bu efsanenin, insanın anası niteliğindeki tabiatla ifadesini bulan dişi gücü olduğı kadar, her kış onu dölleyerek ölen ve ilkbaharda tekrar canlanan oğlu (veya kocası) sayesinde toprağın uğradığı başkalaşımı da ifade ettiğı açıktır. Kybele'nin Phrygia bölgesindeki varlığı Frigler'den çok daha eski olmakla birlikte, bu kavmin Phrygia'yı istilasından sonra, ana tanrıça Frigler'le özdeşleştirilmiştir. Troyalılar'ın İlyada sonrası metinlerde “Phrygialı” olarak anılması ise Romalılar'ın Phrygia'ya büyük önem vermelerine, medeniyetin ve sanatın kaynağı olarak bu bölgeyi görmelerine yol açmıştır. Hatta Phrygia ve *“Ana Tanrıça'yla ilişki kurup Batı ile Doğı arasında köprü atmak ve kùltürünün yoksun olduğı bir temeli kùltür beşığı Anadolu'da arayıp bulmak, Roma'nın siyasal*

dehasına bir örnektir” (Erhat, 93: 187). Ana tanrıça Kybele’nin sanat ve müzik alanlarındaki önemi, bu hususların yanı sıra; kendisi için gerçekleştirilen ayin, tören, tapım ve şenliklerde davul, kaval, gitar gibi çalgılarla beraber şarkı-türkü ve dansların yaygın biçimde yer almasının, müzik, dans ve tiyatro gibi sanatların gelişimini derinden etkilemesindedir.

Şekil 16: Ana tanrıça Kybele’yi ve maiyetini gösteren gümüş levha

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Cybele>

Linos: Apollon ile Psamathe’nin oğlu ve Herakles’in müzik hocasıdır. Apollodoros’un “Bibliotheka”sına göre “*Linos, Herakles’e lir çalmayı öğretti. Bu Linos, Orpheus’un kardeşiydi; Thebai’ye gelmiş, Thebai’li olmuştu ama Herakles onu bir lir darbesiyle öldürdü. Linos ona vurduğu için Herakles öfkeye kapılıp onu öldürmüştü*” (Apollodoros, 2020: 125-126).

Lityerses: Phrygia kralının oğlu. Ekin biçmede rakip tanımayan Lityerses, bu konuda herkese meydan okur, her defasında da kazanarak mağlup hasımlarının başlarını keser. Ne var ki günün birinde karşısına çıkan Herakles tarafından yarışma öncesinde güzel bir türküyü uyutulur ve düşmanlarına yaşattığı akıbeti bu defa kendi yaşayarak Herakles'in ellerinde can verir. Phrygialılar'ın ekin biçerlerken Lityerses'in serüvenini ve ne kadar iyi bir ekin biçici olduğunu ifade eden bir şarkı söyledikleri anlatılır.

Marsyas: Anadolu kökenli olan bu mitolojik karakter, aslında bir satır'dır. Bilindiği gibi satirler, tabiatla ilişkilendirilen vahşi ve şehvani duyguların bir sembolü olarak yarı insan, yarı at (veya keçi) biçiminde tasvir edilirler. Athene'nin icad ettiği ancak çalarken kendisini çirkinleştirdiğini düşündüğü için attığı flütü bulan Marsyas, bu enstrümanı çalmada öylesine ustalaşır ki Apollon ile yarışmayı göze alabilecek bir noktaya gelir. Ne var ki Apollon, lir çaldığı için aynı esnada şarkı da söylediğinden yarışmayı kazanır ve ceza olarak, kaybeden Marsyas'ın canlı canlı derisini yüzer. *“Satire ağlayan nymphe'ların gözyaşları ise Anadolu'daki Marsyas Irmağı'nı oluşturmuştur”* (Fink, 2004: 264). Marsyas'ın, bilinen en eski müzik yarışması olarak da değerlendirilebilecek olan bu hüznü öyküsü, “Dönüşümler” adlı ünlü eserinde Ovidius tarafından şöyle anlatılmaktadır:

*“Anlatmış, Minerva, eski bir kaval çalma yarışında
Apollon'a yenik düşen Marsyas'a, Leto oğlunun
Uygun gördüğü cezayı. Bağırdı Satyr: 'Bilmem,
Neden parçalarsınız beni? Pişmanım şimdi.
Böyle ağır bir karşılık mı görecekti kavalım?'
Böyle yakınrken soyulup çıktı bütün derisi,
Yara oldu baştan ayağa değin, kan boşaldı.
Sinirler çıktı açığa, derisiz damarların titreyişi,
Devinen bağırsaklar, saydam kaslar, hepsini saymak,
Kolaydı göğsünde. Orman, kır tarlaları, Faun'larla
Kardeşleri Satyrler, sevgili Olympos'lu nymphalar
Ağlardı, dağlarda inek, uzun tüylü koyun sürüsü
Güdenler de ağlardı. Toprak emmiş bu dökülen
Gözyaşlarını, ıslanmış, sonra bir su oluşturup*

*Gönderdi göğe. Dik bir bayırdan dökülür denize
Doğru, Marsyas denen bu ırmak. Bu çay daha
Parlaktır Frigya çaylarından” (Ovidius, 1994: 147)*

Şekil 17: Flaman ressam Peter Paul Rubens’in “Bağlanmış Marsyas” çizimi

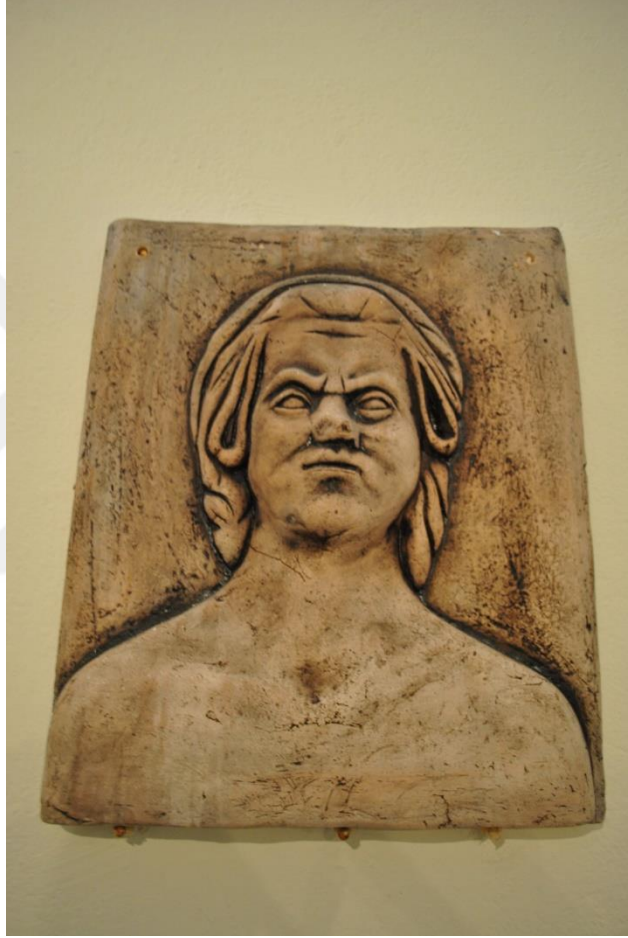
Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Marsyas>

Midas: Frigya kralı olan Midas, kendisine bir dileğini yerine getirmeyi vadeden Dionysos’tan, dokunduğu her şeyin altına dönüşmesini istemesiyle ünlüdür. Ne var ki bahtsız kral yeme-içme vakti geldiğinde bu dileğinin ne kadar korkunç sonuçları olduğunu anlayacak ve kendisini bu durumdan kurtarması için Dionysos’a yalvaracaktır. Bunun üzerine Dionysos, ona, Paktolos ırmağında yıkanmasını tavsiye eder. Antik Çağ’da bu ırmağın sularında bulunan altın tozları, bu efsane ile açıklanırdı.

Midas hakkındaki bir diğer ünlü söylence ise Apollon ile Pan arasındaki müzik yarışmasına ilişkindir. Buna göre Midas, yaşlı ve bilge dağ tanrısı Tmolos’un Apollon lehine verdiği kararı beğenmediği için Apollon tarafından

cezalandırılmış ve kulakları eşek kulaklarına dönüştürülmüştür. Durumunu kullandığı başlıkla gizlemeye çalışan Midas'ın bu hâlini sadece berberi bilmektedir. Ne var ki bu sırrı taşımanın ağırlığı altında ezilen berber daha fazla dayanamayarak, kazdığı bir çukura gerçeği fısıldayarak söyler. Bir müddet sonra o civarda yetişen sazlıklar ise söz konusu gerçeği rüzgar estikçe tekrar etmeye başlarlar.

Şekil 18: “Kral Midas” görseli (Gordion Müzesi)

Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Midas

Mousa’lar: Zeus ile Mnemosyne’nin dokuz kızı. Hesiodos, “Theogonia”sında, Mousa’ların kendisini ozan ilan ettiklerini anlattıktan sonra (Hesiodos, 2016: 3-4) tek tek onların isimlerini sayar:

“... *OlymposluMousalar*

Dokuz tanrısal kızı, ulu Zeus’un:

Klio, Euterpe, Thalia, Melpomene,

Terpsikhore, Erato, Polymnia, Urania
Ve hepsinin başı sayılan Kalliope,
Kalliope'dir çünkü krallara eşlik eden...
Mousalar'dan ve okçu Apollon'dan gelir
Yeryüzündeki ozanlar ve çalgıcılar
Nasıl Zeus'tan gelirse krallar” (Hesiodos, 2016: 5-6).

Homeros ise İlyada'da, Mousa'ların şölen düzenleyen Olympos'lu tanrıları, Apollon'un çaldığı lir eşliğinde söyledikleri şarkılarla nasıl eğlendirdiklerini anlatır:

“Şölen böylece sürdü gün batıncaya dek.
Ne eşit paylı şölenden yakındı bir tek kişi,
Ne Apollon'un elindeki güzel çalgıdan,
Mousa'ların karşılıklı söyledikleri şarkılardan ne de” (Homeros, 1992: 88).

Bu anlatımlardan da rahatlıkla anlaşılabileceği gibi Mousa'lar, özellikle müzik ve şiirle ilgili olan ilham perileridir. Antik Çağ'da müzik ile şiiri birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı düşünüldüğünde, bu durumu anlamak kolaylaşır. O dönemlerde bir şairin, söyleyeceği destana başlamadan önce Mousa'lara seslenmesi ve bir anlamda onları kutsayarak kendilerinden esin için yardım istemesi, bir gelenektir. İlyada ve Odysseia'nın girişleri buna güzel birer örnektir: “Söyle, tanrıça, Peleusoğlu Akhilleus'un öfkesini söyle” [(Homeros, 1992: 71) İlyada] ve “Anlat bana, tanrıça, binbir düzenli yaman adamı” [(Homeros, 1992: 33) Odysseia]. Herodotos da ünlü “Tarih”ini oluşturan dokuz bölümden her birine Mousa'ların adlarını vermiştir (Herodotos, 2009: v). Mousa'ların her birine edebiyat, sanat ve bilim dallarından birinin tahsis edilmesi, Helenistik Dönem'in sonlarına doğru gerçekleşmiştir. “Müze” kelimesi gibi “müzik” kelimesi de etimolojik olarak “Mousa” isminden gelmektedir. (Nişanyan, 2010: 438)

Şekil 19: Raffaello'nun “Apollon ve Mousa'lar” tablosu

Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Müzler

Musaios: Adından da anlaşılacağı üzere Mousa'larla ilişkilendirilen efsanevi bir ozandır. Söyleyip çaldığı mistik karakterli şiirler ile ezgilerin Eleusis gizemleriyle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Farklı söylencelerde Orpheus'un oğlu, yakın bir dostu veya öğrencisi olarak anlatılmaktadır.

NereusKızları: İhtiyar ve bilge deniz tanrısı Nereus, Gaia ile Pontos'un birleşmelerinden doğan ilk çocuktur. Kendisi de Okeanos'un kızı Doris'le evlenir ve bu birliktelikten elli kızı olur. Hesiodos'un da Homeros'un da adlarını tek tek verdikleri bu deniz kızı tanrıçalara “Nereus Kızları” denir. Ünlü Akhilleus'un annesi olan tanrıça Thetis de Nereus Kızları'ndan biridir. Efsanelerde Ege Denizi'ndeki Knidos (Tekirburnu) açıklarında bulunan bir deniz altı sarayında yaşadıkları anlatılan Nereus Kızları'nın, babaları Nereus zaman zaman su üzerine çıktığında onun etrafını sarak, koro hâlinde şarkılar söyleyip dans ettikleri anlatılır. Bu tanrısal deniz kızları, günlerini yüzmek, nakış yapmak ve şarkı söylemekle geçirirler.

Şekil 20: “Nereus” frizi (Pergamon müzesi, Berlin)

Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Nereus

Olympos: Apollon’a müzik yarışmasında meydan okuyan ve yarışmayı kaybederek feci biçimde canından olan Marsyas’ın oğlu ya da öğrencisi olarak gösterilen bir müzikçidir (Bkz. Marsyas). Ustası Marsyas’ı toprağa verir ve ardından onun için ağıtlar yakar.

Orpheus: Onu “şarkının babası” olarak tanımlayan Pindaros’a göre Orpheus, mitolojik Trakyalı kral Oiagros ile Mousa Kalliope’nin oğludur. Ne var ki bu efsanevi müzikçinin babası olarak Apollon’a işaret eden kaynaklar da bulunmaktadır. Liri veya kitharası eşliğinde okuduğu, söylediği şarkılarla hayvanları, bitkileri ve hatta taşlar gibi cansız varlıkları bile etkileyebilen Orpheus’un ünlü öyküsü sadece müzik değil, resim, heykel, tiyatro, opera, bale ve sinema gibi sanat dallarına çok zengin bir malzeme sağlamış ve bugüne dek sayısız eserde işlenmiştir. Bu öyküye göre “*Orpheus, genç karısı Eurydike bir yılanın ısırması sonucu ölünce, ölüler diyarına iner ve Pluton ile Persephone karşısında öyle dokunaklı şarkı söyler ki ona karısını geri verirler, ancak Orpheus’un yeraltı diyarından çıkarken karısına*

bakmasını yasaklarlar; aksi takdirde bu armağan elinden alınacaktır. Eurydike'nin arkasından gelmemesinden, kaybolmasından korkan Orpheus arkasına bakar ve henüz kavuştuğu karısı yeniden yeraltı diyarına iner. Orpheus, Acheron kıyısında yedi gün yedi gece boyunca yalvarır yakarır; sonra tekrar yaşayanların yanına döner; ancak artık kadınlara ilgi duymaz ve oğlancılığın yaratıcısı olur. Trakyalı kadınlar; onun kendilerini hor görmesinden incindikleri için Orpheus'u Bacchalara özgü çılgınlık içinde parçalarlar. Orpheus yeniden, ama bu sefer gölge olarak Hades'e gider; her tarafta Eurydike'sini arar; onu cennette bulur ve ona şefkat dolu kollarıyla sarılır. Sevdiğine kavuşmuştur nihayet” (Fink, 2004: 318). Ovidius'un “Dönüşümler”inin X-1 ile XI-65. dizelerinde olağanüstü bir edebî güçle anlatılan Orpheus'un bu hikayesi (Ovidius, 1994: 233 & 257), Antik Yunan mitolojisinde müzikle ilgili en önemli söylencelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada, ölen kimselerin sevenlerinin yaktıkları ağıtlardan, onların ağlama ve sızlamalarından etkilenmeyen tanrıları, yaptığı müzik ile yumuşatıp ikna etmeyi başararak bir ölüyü bile diriltebilen fevkalade bir müzikçi figürü söz konusudur.

Şekil 21: Kithara örnekleri

Kaynak: <https://www.quora.com/Why-is-the-ancient-Greek-instrument-Kithara-carved-with-the-head-of-a-long-horned-Kitara-Ankore-cow-a-sacred-cow-among-Nilean-people>

Müzikle iç içe geçmiş olan Orpheus'un dahil olduğu efsanelerden biri de meşhur Argonotlar Seferi'dir. *“Bu sefer, Yason ve beraberindeki kahramanların ünlü ‘altın post’u geri almak için Teselya’dan Kolchis’e yaptıkları serüven dolu bir yolculuktur. Bu yolculuğa gönüllü olarak katılan ve mürettebat arasında fiziksel kahramanlığa en uzak isimlerden biri olan Orpheus, müziğiyle sadece gemide düzeni ve motivasyonu sağlamakla kalmamış, yolculuğun ilerleyen aşamalarında, büyük bedensel gücüne karşın belki de Herakles’in bile yapamayacağı bir işi başararak, Argos Gemisi’ni ve içindekileri, boğaz çıkışında yer alan ve bir açılıp bir kapanarak, oradan geçmekte olan gemileri ve gemicileri yok eden kayalardan kurtarmıştır”* (Rona, 2018: 344). Orpheus'un çaldığı lirden çıkan nağmelere hayran olan kayaların ağzı açık kalmış ve böylelikle Argos Gemisi bu tehlikeli boğazdan sağ salim geçebilmiştir.

Orpheus ayrıca, siren'lerin aslen bir tuzak olan şarkılarını daha güçlü seslerle bastırmak suretiyle arkadaşlarını başka bir tehlikeden korumayı da başarmıştır. (Bkz. Siren'ler)

Şekil 22: Orpheus’u zebanilerle tasvir eden Roma Dönemi heykelciği

Kaynak: <https://en.wikipedia.org/wiki/Orpheus>

Orphik: “Bir din hareketi olan Orphik; şarkıcı, kahin, büyücü Orpheus’a bağlanır: Orpheus, orphik dinin kurucusu sayılır” (Necatigil, 2011: 115). Trakya’da doğduğu kabul edilen bu inanış, oradan Yunanistan’a, ardından da İtalya’ya geçmiştir. Çok güçlü bir düalist yönü vardır; ruh-beden ikiliği bu dinde kuvvetle vurgulanmaktadır. İlahi bir öze sahip olan ruhun, madde dünyanın bir parçası olan bedende adeta hapis gibi olduğu ve buna bağlı olarak tekamül etmek için doğru bir yaşayışla ömür sürmesi gerektiği, aksi takdirde sonsuza değin türlü bedenlerde yaşamaya mahkum olarak tekrar tekrar dünyaya gelmek zorunda kalacağı anlayışı, orphik dinin inanç esasları arasındadır. “Orphik’çilerin öğretileri, filozof Pythagoras’ın (İ. Ö. VI. yüzyıl) felsefesine derin bir etki yapmıştır” (Necatigil, 2011: 115).

Pan: Hermes'in bir nympa'dan olma oğludur. Keçi ayaklı ve keçi boynuzlu olan Pan, bu yönüyle tabiatla özdeşleştirilen bir cin olarak şeytani ve şehvani güçleri simgelemektedir. Azgınlıkla nympa'ların ve güzel oğlanların peşine düşmesi, bundan ötürüdür. Pan, çoban kavalı çalar ve ıssız yerlerde, kırsal bölgelerde ansızın gürültü sesler çıkararak bütün hayvanların paniğe kapılmasına neden olur. Nitekim "panik" kelimesi de "Pan" isminden türetilmiştir. Antik Yunan mitolojisinde müzikle ilgili olan en önemli figürlerden biri olan Pan, ayrıca 'pan flütü' olarak bilinen enstrümana da adını vermiştir (Bkz. Syrinx). "Neolitik Çağ'dan beri bilinen, özellikle de Melanezya ve Güney Amerika Yerlileri arasında yaygın olan" (AnaBritannica Cilt XVII, 1989: 382) bu çalgının türevleri, çok eski zamanlardan beri Ön Asya ile Anadolu'da da kullanılmış; "miskal" veya "musikar" gibi isimlerle Türk müzik kültürünün önemli bir unsuru olmuştur.

Şekil 23: Bronzdan yapılmış Pan maskesinden detay

Kaynak: [https://en.wikipedia.org/wiki/Pan_\(god\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Pan_(god))

ParnassosDağları: Söylencelerde Olympos daha çok gök tanrı Zeus'un mekanı olarak gösterilirken, Parnassos ve Helikon Dağları ise Apollon ile Mousa'lar gibi daha ziyade müzik ve danstan hoşlanan tanrıların toplanma merkezidir. Kutsal olduğuna inanılan bu dağlar, Delphoi'de bulunmaktadır. (Bkz. Helikon Dağları)

Syrinx: “*Pan tarafından takip edilince fısıldayan sazlığa dönüştürülen bir nymphe*” (Fink, 2004: 395). Tanrı Pan, bu sazlıktan kestiği birbirinden farklı uzunluktaki kamışları sırayla birbirine ekleyip bağlayarak “pan flütü” veya “syrinx” denen otantik çalgıyı icat etmiştir. Bu flüte üfleyip ondan çıkan sesleri dinledikçe, hâlâ nymphe Syrinx ile sohbet ettiğini düşünerek teselli bulmaktadır. (Bkz. Pan)

Şekil 24: Syrinx

Kaynak: <https://www.worldhistory.org/image/690/ancient-greek-panpipes/>

Pieria’lar: Bu isim, iki ayrı anlama gelmektedir: 1) Memleketleri olan Tesalya’daki Pieria bölgesinden türetilerek Mousa’lara verilen lakap, 2) Makedonyalı Pieros’un, Mousa’ları şarkı söyleme yarışmasına çağıran ancak yenilerek saksığana dönüştürülen dokuz kızı... Konumuzla ilgisi bakımından önem taşıyan anlam, ikincisidir. Bu bakımdan Pieria’lar, tanrılara veya tanrıçalara müzik konusunda meydan okuyup, bunun sonucunda büyük bir bedel ödeyen mitolojik figürler arasındadırlar.

Siren’ler: Mousa’lardan biri olan Terpsichore ile ırmak tanrısı Acheloos’un kızları... İnsan başlı kuş şeklindeki bu varlıklar, dinleyen herkesi mest eden müthiş güzellikte şarkılar söyleyerek denizcileri kendi adalarına çekip orada öldürürler. Odysseus, Kirke’nin tavsiyesiyle bu tehlikeden kurtulur: Adamlarının kulaklarını (siren’lerin şarkılarını duymamaları için) balmumu ile sıvayarak kapatır; kendisini ise gemisinin direğine bağlatır. Orpheus ise Argonotlar Seferi’nde gemideki arkadaşlarını, siren’lerin sesini daha yüksek bir sesle bastırarak korumayı başarır. (Bkz. Orpheus)

Şekil 25: Odysseus ve Sirenler (Siren ressamı, Stamnos vazosu)

Kaynak: tr.wikipedia.org/wiki/Siren

Thamyris: Trakya’lı bir şarkıcı olan Thamyris, Mousa’lara şarkı söylemede meydan okumuş ve bunun cezasını kör olup çalgı çalma becerisini kaybederek çekmiştir. Son derece yakışıklı, lir çalmakta, şarkı söylemekte çok üstün olan; bir theogonia, bir kosmogonia, bir de titanomakhia yazdığı söylenen, bazı kaynaklarda Homeros’un ustası olarak da gösterilen Thamyris’in öyküsü, İlyada’da şu şekilde anlatılır:

*“Mousa’lar buluşmuşlardı eskiden Dorion’da,
Keseceklerdi Trakyalı Thamyris’in şarkısını.
Oikhalia’dan gelmişti Thamyris,
Oikhalia’lı Eurytos’un yanından,
Kendine güveniyor, övünüyordu,
Kalkanlı Zeus’un kızlarını, Mousa’ları bile
Yenerim diyordu şarkı söylemede.
Onlar da kızdılar, kör ettiler onu,
Tanrısal şarkıyı aldılar elinde,
Çalgı çalmayı unutturdular ona” (Homeros, 1992: 106)*

Tmolos: Lydia'daki bir dağın ve bu dağın tanrısının adıdır. Apollon ile Pan arasındaki müzik yarışmasında hakemlik yapmasıyla bilinir. Apollon lehine verdiği karar, Midas tarafından eleştirilmiştir. (Bkz. Midas)

2.2. Konu Başlıklarının Sınıflandırılması

Bu çalışmanın “Antik Yunan Mitolojisinde Müzik Temalı Söylenceler”

başlıklı ikinci bölümünün başında ifade edildiği gibi, söz konusu mitolojik anlatılar kapsamında karşılaşılan isimler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bunların belli gruplara ayrılacakları görülmektedir. Bu gruplar şöyle sıralanabilir:

- Tanrılar (13)
- Yarı-tanrılar (3)
- İnsanlar (11)
- Doğaüstü varlıklar (5)
- Mekanlar (2)
- Kavimler (1)
- Dinler (1)

Aşağıda, isimler ile konu başlıkları bu gruplara göre sıralanmıştır:

Tanrılar:

- Apollon
- Athene
- Dionysos
- Hermes
- Hymenaios
- Kalliope
- Kharit'ler
- Kleio
- Kybele

- Mousa'lar
- Nereus Kızları
- Pan
- Tmolos

Yarı-tanrılar:

- Herakles
- Linos
- Orpheus

İnsanlar:

- Amphion
- Arion
- Evandrus
- Kinyras
- Korybant'lar
- Lityerses
- Midas
- Musaios
- Olympos
- Pieria'lar
- Thamyris

Doğaüstü varlıklar:

- Babys
- Daktyl'ler
- Marsyas
- Syrinx

- Siren’ler

Mekanlar:

- Helikon Dağları
- Parnassos Dağları

Kavimler:

- Hyperborea’lılar

Dinler:

- Orphik

2.3. Sınıflandırma Üzerine Değerlendirme

Bir önceki alt bölümde Antik Yunan mitolojisinde müzikle ilgili olarak eser tarama çalışması sonucunda tespit edilen başlıklar sınıflandırılmıştı. Bu sınıflandırmaya göre söz konusu başlıklardan on üçü (13) tanrıları, üçü (3) yarı-tanrıları, on biri (11) insanları, beşi (5) doğaüstü varlıkları, ikisi (2) mekanları, biri (1) kavimleri ve yine biri de (1) dinleri işaret etmektedir. Ne var ki daha önce de ifade edildiği üzere, bu başlıkların hepsi aynı önemde olmadığı gibi müzikle irtibatları da eşit düzeyde değildir. Dolayısıyla bu konu hakkında genel bir değerlendirme yapmak gerekmektedir.

2.3.1. Tanrılar

2.3.1.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar

Söylencesinde müzikle ilgili unsurlar bulunan tanrılar içinde en çok öne çıkanı, Apollon olarak görülmektedir. Gerçekten de Apollon; güneş, hekimlik, kehanet ve okçuluğun yanı sıra müzik ile de özdeşleştirilmiş bir tanrıdır. Bunun yanı sıra, içinde yer aldığı efsanelerin müzikle ilgisi bakımından da diğer tanrılara kıyasla

çok daha enteresan ve zengin bir görünüm arz etmektedir. Bu nedenle Apollon, “müzikle doğrudan ilgili olan” tanrılar arasında ele alınabilir. Onun aslen Anadolu kökenli bir tanrı olması ise konumuzla ilişkisi bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

Apollon’dan sonra müzikle açık ilgisi bulunan en dikkat çekici tanrıların başında Pan gelmektedir. “Pan flütü” gibi, temelde gürültülü seslerle ilişkili bir olay olan “panik” de adını bu tanrıdan almıştır. Pan’ın kahramanı olduğu efsaneler içinde müziğin ön planda olduğu pek çok anlatı bulunmaktadır. Dolayısıyla Pan da müzikle doğrudan ilgili olan bir tanrısal figür olarak değerlendirilebilir. Arkeolojik ve müzikolojik çalışmaların, pan flütünün Anadolu’da çok eski çağlardan bu yana bilinip kullanıldığını göstermesi ise bir başkadikkat çekici olgudur.

Hymenaios’un müzikle ilişkisi, aslında Apollon ile Pan’a göre çok daha doğrudan niteliktedir. Nitekim o, bir “düğün tanrısı”dır ve bu bağlamdaki söylencelerde her zaman düğün törenlerinde yapılan müzikle ilgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen Hymenaios’un müzikle ilgili mitolojik anlatılarda Apollon ile Pan’ın ardından gelmesinin nedeni, bu tanrıyla ilgili anlatılan efsanelerin sayıca az ve tek boyutlu olmasıdır. Nitekim düğün tanrısı Hymenaios’un bilinirliği, Apollon ile Pan’a nispetle çok daha sınırlıdır. Bununla birlikte sadece müzik temalı bir söylencenin konusu olduğu için onun da müzikle doğrudan ilgili olan tanrılar arasında ele alınması uygun görülmüştür.

Bir bütün olarak Mousa’lar ile onlar arasından özellikle Kalliope ve Kleion, güzel sanatlara ve bilim dallarına tahsis edilmiş tanrıçalar olarak müzikle doğrudan ilgili figürlerdir. Homeros ile Hesiodos gibi en büyük ozanların çoğu kere çalgı eşliğinde söylenip kulaktan kulağa aktarılan destanları hep onlara seslenerek başlar. Bir medhiye (övgü) tanrıçası olan Kleion, bu noktada ayrıca öne çıkmaktadır. Kalliope ise adlarını “müzik” kelimesine veren “Mousa”ların en önemlisi olarak dikkat çekmektedir. Tüm bu sebeplerden ötürü Mousa’lar ile Kalliope ve Kleio, müzikle doğrudan ilgi tanrısal figürler arasında değerlendirilmişlerdir.

2.3.1.2. Maiyeti İtibarıyla Müzikle İlgisi Bulunanlar

Hakkındaki söylencelere baktığımızda, tarih öncesi çağlardan Antik Dönem’e kadar pek çok coğrafyada farklı adlarla karşımıza çıkan ana tanrıça Kybele’yi doğrudan müzikle ilişkilendirmek, abartılı bir yaklaşım olacaktır. Ne var ki bu,

Kybele anlatılarında müziğin yer almadığı anlamına gelmez. Tam tersine, Kybele hakkındaki efsanelerde müzik zaman zaman önemli bir yer tutar. Fakat bu durum, ana tanrıçakaracterinin çok yönlülüğü düşünüldüğünde son derece doğal bir durumdur. Çünkü tabiatı ve değişimi sembolize eden Kybele, insanla ve onun dünyasıyla ilgili hemen her konuyu içeren engin bir kaynaktır. Bu skala içinde müziğin de bulunması kaçınılmazdır. Buradan hareketle Kybele ile ilgili söylencelere bakıldığında ise kendisi için yapılan ibadet, tören ve şenliklerde, ana tanrıçanın özellikle maiyetinin müzikle ilgili bir görünüm arz ettiği, vecd içinde dans ederek şarkılar söyleyen bir topluluk hüviyetinde olduğu görülür.

Kybele için söylenenler, Dionysos için de tamamıyla geçerlidir. Dionysos da tıpkı Kybele gibi doğrudan müzikle ilgili bir tanrısal figür değildir; ancak onun ayin, bayram ve şöenlerine katılarak maiyetini oluşturanların, kendilerinden geçmiş bir hâlde oynayıp müzik yaptıkları bilinmektedir. Bu bakımdan Dionysos ile Kybele'nin bu alt başlık altında ele alınmaları uygun görülmüştür. Kharit'ler ile Nereus Kızları da bir bakıma onlara benzemektedirler. Aralarındaki fark, bu sonuncuların kendi maiyetleri bulunan tanrıçalar olmayıp, kendilerinin bizzat bir tanrının maiyetinde yer almaları ve bu kapsamda şarkılar söyleyerek dans eden figürler olmalarıdır. Bu alt başlık dahilinde öne çıkan Kybele ile Dionysos'un anavatanının Anadolu olması ise çarpıcı bir olgu olarak kendini göstermektedir.

2.3.1.3. Müzikle Dolaylı İlgisi Olanlar

Antik Yunan mitolojisindeki müzikle ilgili söylencelerde yer alan tanrı ve tanrıçalardan bir kısmı ise müzikle ancak dolaylı bir ilgi arz etmektedir. Konu kapsamına giren isimler arasından Athene, Hermes ve Tmolos, bu gruba dahil edilebilirler. Aslında bu tanrısal figürlerden Hermes ve özellikle Athene, bütün Olympos tanrı ve tanrıçaları arasında en önemli olanlar arasındadır. Ne var ki onlar hakkındaki efsanelerde müziğin, kendisine ancak dolaylı bir yer bulabildiği görülmektedir. Athene "çifte kaval" da denen "aulos"un mucidi iken Hermes de lir çalgısının mucididir; ancak bu iki tanrısal figür üzerine anlatılan efsanelerde müziğin yeri bundan daha fazla değildir. Tmolos'un ise Apollon ile Pan arasındaki müzik yarışmasında hakem olmaktan daha önemli bir müzikal hikayesi yoktur. Bu nedenle

bu üç mitolojik karakter, “müzikle dolaylı ilgisi olan” tanrılar olarak bu alt başlık altında sıralanmışlardır.

2.3.2. Yarı-Tanrılar

2.3.2.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar

Müzik temalı söylenceler kapsamında tespit edilen “yarı-tanrı” niteliğindeki üç karakter arasından müzikle en ilgili olanı hiç şüphesiz ki Orpheus’tur. Müzik onunla ilgili bütün anlatılarda adeta başrolü oynamaktadır. “Şarkının babası” olarak da tanımlanan ve çoğunlukla Trakya kralı Oiagros ile Mousa Kalliope’nin oğlu olarak anılan bu ünlü mitolojik karakterin babasının bazı kaynaklarda tanrı Apollon biçiminde gösterildiğine, bu çalışmanın “Birinci Bölüm”ünün “Söylencelerde Müzikle İlgili Konu Başlıkları” adlı alt bölümünde değinilmişti. Lir veya kithara çalgıları eşliğinde okuduğu şarkılarla canlı ve cansız bütün varlıkları etkileyebilen Orpheus’un ünlü öyküsü, Antik Yunan mitolojisinde müzikle ilgili en önemli söylencelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaptığı müzik ile tanrıları bile yumuşatıp ikna etmeyi başaran bu olağanüstü müzikçi hakkındaki efsaneler, müzikle doğrudan ilgilidir. Bu nedenle Orpheus’un bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Müzikle doğrudan ilgili olan bir diğer yarı-tanrı ise Linos’tur. Apollon ile Psamathe’nin oğlu olan bu mitolojik figür, Herakles’in müzik öğretmeni olması ve fakat onun tarafından öldürülmesiyle bilinmektedir. Pausanias’a göre ise Orpheus’un kardeşlerinden biri olan Linos, *“onun sanat yeteneğini kıskanan Apollon tarafından öldürülmüştür. İlyada’da tarif edilen Achilleus’un kalkanı üzerinde bağbozumunda bağcılar görülür; bunları bir çocuk çalgı çalarak ve bir linos söyleyerek eğlendirir. Bu, linos sözcüğünün eskiden bir tür şarkı biçimi olduğu onu sözde icat eden kişinin sonradan bu adı aldığı düşüncesini desteklemektedir”* (Fink, 2004: 252). Linos, hakkında anlatılan efsaneler ve klasik eserlerde kendisinden söz edilen pasajlar tamamen müzikle ilgili olduğu için bu altbaşlık kapsamında değerlendirilmiştir.

2.3.2.2. Müzikle Dolaylı İlgisi Olanlar

Müzikle ilgisi tespit edilen yarı-tanrılar arasından Herakleshakkındaki çok zengin efsaneler bütününe bakıldığında ise bu mitolojik figürün müzikle ilgisinin dolaylı olduğu görülmektedir. Aynı anlatı çerçevesinde adları birlikte geçen Herakles ile Linos, “usta-çırak” veya “hoca-öğrenci” ilişkisi içinde anılmaktadırlar. Apollodoros’un “Bibliotheka”sına göre “*Linus, Herakles’e lir çalmayı öğretti. Bu Linos, Orpheus’un kardeşiydi; Thebai’ye gelmiş, Thebai’li olmuştu ama Herakles onu bir lir darbesiyle öldürdü. Linos ona vurduğu için Herakles öfkeye kapılıp onu öldürmüştü*” (Apollodoros, 2020: 125-126).

İnsanın yazgısıyla, kendi arzularıyla ve tabiatla mücadelesinin sembolü olan bir süper kahraman hüviyetindeki Herakles’in son derece renkli ve ayrıntılı maceralarında müziğin ancak ikincil önemde bir motif olduğu görülmektedir. Bu nedenle Herakles’in müzikle dolaylı ilgisi olan bir yarı-tanrı biçiminde değerlendirilmesi isabetli olacaktır.

2.3.3. İnsanlar

2.3.3.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar

Antik Yunan mitolojisi kapsamına giren söylencelerde müzikle doğrudan ilgili olan insanlardan biri, Arion’dur. M.Ö. 7. yüzyılda gerçekten yaşamış bir şair ve müzikçi olan Arion’un, Sicilya’da katıldığı bir müzik şöleninden kazandığı yüklü miktardaki parayla ülkesi Yunanistan’a dönerken gemiciler tarafından denize atıldığı anlatılmaktadır. Arion’un servetine al koymak isteyen gemiciler, onun son isteğini yerine getirerek şarkı söylemesine izin vermişler, bu içli şarkıyı duyan bir yunus ise denize atıldıktan sonra Arion’u kurtararak onu Korinthos’a kadar sırtında taşımıştır. Kişiliği ve hakkında anlatılan efsane dolayısıyla Arion’un, müzikle doğrudan ilgili bir karakter olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Mitoslarda Musaios’un da tıpkı Arion gibi müzikle doğrudan ilgili bir insan olarak yer aldığı görülmektedir. Çünkü adından da anlaşılabilceği gibi Mousa’larla ilişkilendirilen efsanevi bir ozan olarak Musaios, farklı anlatılarda Orpheus’un oğlu, arkadaşı veya öğrencisi biçiminde anılmaktadır. Onun okuduğu şiirler ile şarkıların

Eleusis gizemleriyle bağlantılı olduğu öne sürülmektedir. Dolayısıyla Mousaios, bu altbaşlık altında ele alınmıştır.

Müzik yarışmasında Apollon'la mücadeleye giren ancak kaybedince tanrı tarafından ağır biçimde cezalandırılan Marsyas'ın oğlu veya çömezi olarak anılan ve ölümünün ardından ustasını toprağa verip onun için ağıtlar söyleyen Olympos da bu niteliklerinden ötürü müzikle doğrudan ilgili bir mitolojik isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Antik Yunan mitolojisinde müzikle doğrudan ilgili bir başka isim ise Pieria'lardır. Makedonyalı Pieros'un, Mousa'ları şarkı söyleme yarışmasına çağıran ancak yenilerek saksığana dönüştürülen bu dokuz kızının, öykülerinin içeriği bakımından bu kapsamda değerlendirilmeleri uygun olacaktır.

Aslında Trakya'lı bir ozan ve müzikçi olan Thamyris, Mousa'lara şarkı söylemede rakip olmuş ve buraya kadar ele alınan benzeri pek çok mitolojik figür gibi bunun cezasını çekerek kör edilip çalgı çalma becerisi elinden alınmıştır. Bazı kaynaklarda Homeros'a şiir söylemeyi ve çalgı çalmayı öğreten kişi olarak geçen Thamyris'in hikayesine bizatihi İlyada'nın ikinci bölümünün 595 ila 600. dizelerinde de değinilmiştir (Homeros, 1992: 106). Hakkındaki efsane dolayısıyla onun da müzikle doğrudan ilgili bir karakter olduğu açıktır.

Bu altbaşlık kapsamında müzikle doğrudan ilgili olarak ele alınabilecek son karakter, Korybant'lardır. Efsaneleri Kureta'lar ve Daktil'lerle iç içe geçmiş olan bu Kybele rahiplerinin davulu icat ettiklerine ve ana tanrıçaya tapınma amacıyla gerçekleştirilen ayin ve şenliklerde hep davul, tef ve kaval gibi çalgıları çalıp vecd içinde dans ederek zamanla tanrıçayla bütünleşmeyi simgeleyen figürlere dönüştüklerine daha önce değinilmişti. Korybant'lar da tıpkı Kharit'ler ile Nereus kızları gibi bir tanrının maiyetinde yer alıp şarkı söyleyerek dans ederler. Aralarındaki fark, Korybant'ların insan olmalarıdır.

2.3.3.2. Müzikle Dolaylı İlgisi Olanlar

Bu altbaşlık kapsamına giren isimler sırasıyla Amphion, Evandrus, Kinyras, Lityeres ve Midas'tır. Bunlar arasından Amphion, taşları lir çalarak hareket ettirme becerisine sahiptir. Evandrus, Roma kurulmadan önce aynı yörede bulunan Pallantea kasabasının kurucusudur; Arkadya'dan bu bölgeye gelerek buradaki insanlara

okuma-yazma ve bazı el sanatlarıyla beraber müziği de öğretmiştir. Kinyras ise Byblos'tan Kıbrıs'a gelerek buraya sadece Aphrodite'nin kültünü değil, aynı zamanda usta bir müzikçi olarak “kinnor” çalgısını da getirmiştir. Bu yönüyle Evandrus'a benzer bir karakterdir. Lityerses, ekin biçmekte son derece mahir bir Phrygia'lıdır. Bu konuda meydan okuduğu Herakles tarafından yarışma öncesinde bir şarkıyla uyutulup öldürülür. Phrygia'lının ekin biçerken okudukları şarkının, Lityerses'in hikayesini dile getirdiği anlatılmaktadır. Phrygia kralı Midas ise hakkında anlatılan en ünlü efsanelerden birinde, Apollon ile Pan arasındaki müzik yarışmasında bilge dağ tanrısı Tmolos'un Apollon lehine verdiği kararı eleştirdiği için kulakları eşek kulaklarına dönüştürülerek cezalandırılmıştır. Bu bilgiler ışığında, bu altbaşlık kapsamında değerlendirilen söz konusu karakterlerin müzikle dolaylı bir ilgi içinde bulundukları görülmektedir.

2.3.4. Doğaüstü Varlıklar

2.3.4.1. Müzikle Doğrudan İlgili Olanlar

Girdiği müzik yarışmasından kendisini alt eden Apollon tarafından cezalandırılarak diri diri derisi yüzülen Marsyas'ın kardeşi Babys, çaldığı flüt tek borulu olduğu için Apollon tarafından küçümsenip dikkate alınmamış ve böylelikle hayatı kurtulmuştur. Bu hikayesi dolayısıyla Babys, müzikle doğrudan ilgili bir karakterdir.

Mitoslarda anlatılan öyküsü müzikle doğrudan ilgili olan bir başka figür ise yukarıda değinilen Babys'ın kardeşi Marsyas'tır. Aslen bir satir olan Marsyas, Athene'nin icat ettiği ancak bir süre sonra çalarken yüzünü çirkinleştirdiği fikrine kapıldığı için fırlatıp attığı flütü bulup bu çalgıda ustalaşarak Apollon'a meydan okumuş ve bu cüretinin bedelini feci biçimde hayatını kaybederek ödemiştir. Onun bu acıklı hikayesi, Antik Yunan mitolojisinin müzikle en alakalı efsanelerinden biri olduğu için Marsyas bu altbaşlık kapsamında ele alınmıştır.

“Pan flütü” olarak da bilinen “syrinx” çalgısına ismini veren nympha hakkındaki söylenceye göre bu doğaüstü varlık, tanrı Pan'ın kendisini takip ettiğini fark edince bir sazlığa dönüştürülmüştür. Pan ise bu sazlıktan elde ettiği farklı uzunluktaki kamışlarla Pan flütünü yapmış ve onu çaldıkça nymphaSyrinx ile sohbet

ettiğini vehmederek avunmuştur. Syrinx'e ilişkin bu söylence, onun müzikle doğrudan ilgili bir karakter olarak dergelendirilebileceğini göstermektedir.

Müzikle doğrudan ilgili doğaüstü varlıklardan bir diğeri ise Siren'lerdir. Anneleri MousaTerpsichore, babaları ise ırmak tanrısı Achelos olan bu kızlar, insan başlı kuşlar şeklinde bir görünüme sahiptirler ve duyan herkesin aklını başından alacak kadar güzel şarkılar söyleyerek gemicileri kendi yaşadıkları adaya çekip öldürmeleriyle bilinmektedirler. Odysseus'un Kirke'nin tavsiyesi, Argonotlar'ın ise Orpheus'un becerisi sayesinde kendilerini koruyabildikleri bu bu doğaüstü varlıklar, müzikle doğrudan ilgili olan öyküleri nedeniyle bu altbaşlık kapsamında değerlendirilebilirler.

Bu noktada ele alınabilecek son karakter ise Daktyl'ler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanrıça Rhea'nın, Girit'teki Diktys mağarasında Zeus'u dünyaya getirirken çektiği acı sonucunda toprağa bastığı sağ elinin izinden meydana gelen küçük boyutlu cinler olan Daktyl'lerin, bundan ötürü beş adet oldukları daha önce belirtilmişti. Oluştukları andan itibaren Zeus için dans etmeye çalışan bu doğaüstü varlıklar, ana tanrıçanın maiyetinde yer alarak Yunan şiirinin başlıca kaynaklarından biri olan "heksametron" veznini de geliştirmişlerdir. Daktyl'lerle ilgili anlatı, Kureta'lar ve Korybant'larınki ile zaman içinde birbirine karışmıştır. Onlar da tıpkı Kharit'ler ile Nereus kızları gibi bir tanrının maiyetinde yer alıp şarkı söyleyerek dans etmeleriyle bilinmektedirler. Bu yönleriyle müzikle doğrudan ilgili figürler olarak görülmektedirler. Heksametron vezninin yüzyıllar boyunca Phrygia ve Efes'te müzik ile dansın gelişimine olan etkisi ise konunun Anadolu'yla bağını göstermesi açısından önemlidir.

2.3.5. Mekanlar

Antik Yunan mitolojisinde Olympos Dağı daha çok Zeus'un mekanı olarak tasvir edilirken, Helikon Dağları ile Parnassos Dağları ise özellikle çalgılı ve danslı eğlenceleri yeğleyen Apollon'un ve Mousa'ların mekanı olarak ele alınmaktadır. Bu yönleriyle Helikon ve Parnassos Dağları'nın, müzikle dolaylı da olsa ilgisi bulunan mekanlar olarak değerlendirilmeleri yanlış olmayacaktır.

2.3.6. Kavimler

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen tarama sonucunda doğrudan müzikle ilgili olan bir kavime rastlanmamıştır. Ne var ki poyraz rüzgarının estiği uzak kuzey ülkesinde yaşadığı varsayılan efsanevi “Hiperborea” kavmi, pek çok ütöpik yönlerinin yanı sıra yeşil çimenli ve geniş ovalarda saadet içinde ömür sürüp şarkılar söyleyerek dans ettikleri anlatıldığı için müzikle dolaylı bir ilgi içinde bulunmaktadır.

2.3.7. Dinler

Çalışma çerçevesinde müzikle doğrudan ilgili olarak değerlendirilebilecek bir din tespit edilmemekle birlikte, “Orphik” adı verilen inanç sistemi, müzik bakımından özellikle önem taşıyan Pythagoras felsefesine etkisi bakımından bu kapsamda ele alınmıştır. Dionysos ve Kybele tapımlarının ortak nitelikleri olarak öne çıkan kendinden geçme ve dans ederek şarkılar söyleme geleneği, Orpheus mitosuyla ilişkilendirilen bu din hareketi için de geçerlidir. Bu sebeple Orphik dini, müzikle dolaylı bir ilgi arz etmektedir.

SONUÇ

“Antik Yunan Mitolojisinde Müzik Temalı Söylenceler” başlıklı bu çalışma kapsamında yapılan tarama, sınıflandırma ve değerlendirmelerin ışığında, söz konusu anlatılar bütünü içinde müzikle doğrudan ya da dolaylı ilişkisi bulunan tanrı, yarı-tanrı, insan, doğaüstü varlık, mekan, kavim ve dinler arasından en önemlilerinin Anadolu kökenli veya Anadolu ile irtibatlı olmalarının, anlamlı bir sonuca işaret ettiği görülmektedir. Bunların en bilinenleri (ve hikayeleri adeta müzikle özdeşleşmiş olanları) içinde Apollon’un Lykia’lı, Lityerses’in Phrygia’lı, Midas’ın ise Lydia’lı olması, dikkat çekici bir veri olarak öne çıkmaktadır. Genellikle Trakya’lı kabul edilen Orpheus’un bazı kaynaklarda Apollon’un oğlu olarak gösterilmesinin ise bu ünlü karakterin ozan ve müzikçi kimliğini açıklayıp sağlamlaştırma kaygısının bir sonucu olarak değerlendirilmesi akla daha yatkın olacaktır. Linos’un durumu da Orpheus’a benzer niteliktedir. Yine müzikle doğrudan ilgili görülen Marsyas ile Babys’in de Anadolu kökenli oldukları bilinmektedir. Maiyetlerinde ve kendileriyle ilgili tapım, şölen ve ayinlerde açıkça müzikal unsurlar bulunan tanrısal figürlerden ana tanrıça Kybele’nin vatanının Anadolu, Dionysos’unun ise Lydia olması bu bağlamda ayrıca önemlidir. Kybele rahipleri olan Korybant’ların ve ana tanrıça kültü ile özdeşleştirilen Rhea hakkındaki söylencelerde yer alan Daktyl’lerin de bu kapsamda değerlendirilmeleri gerekmektedir. Nitekim heksametron vezninin yüzyıllar boyunca Phrygia ile Efes’te müzik ve dansın gelişimine olan etkisi, konunun Anadolu’yla olan bağlantısını ortaya koyan bir başka kanıttır.

Yukarıda sıralanan verilerden hareketle, Antik Yunan mitolojisi kapsamına giren müzik temalı söylencelerde Anadolu’nun önde gelen bir yer tuttuğu görülmektedir. Gerçekten de müzik, tıpkı hekimlik gibi tarih öncesi çağlardan bu yana Anadolu’da son derece önem verilen bir uğraş olmuştur. Bu topraklarda yüzyıllar hatta binyıllar boyunca gelişen müzik kültürü; çalgılar, formlar, teori ve uygulama bakımından son derece ciddi bir birikim oluşturmuş ve söz konusu bu birikim, özellikle deniz ticareti ve Haçlı Seferleri gibi vasıtalar yoluyla komşu coğrafyalara, bilhassa da Avrupa’ya taşınmıştır. Ne var ki diğer pek çok alanda olduğu gibi Anadolu’nun müzik alanındaki bu zengin mirası da yeteri kadar değerlendirilmiş değildir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar nicelik bakımından yeterli

olmadığı gibi, nitelik bakımından da birtakım yerleşik kabullerin olumsuz etkisiyle tek taraflı olarak değerlendirilebilecek çalışmalardır.

Paleolithic Dönem'den başlayarak Anadolu'daki kazı çalışmalarında tespit edilmiş envanterlik eserlere içeriğinde yer veren birtakım yayınlarda pek çok çalgı buluntusu incelenmiş, ancak bunların müzikolojik açıdan doğru sınıflandırması ve adlandırılması üzerinde yeterince durulmamıştır. Konuyla ilgili çalışmalarda adı verilen çalgılar arasında Neolitik Dönem'den “raspa” (“çentikli kemik”) ve “boğa kükreten”, Kalkolitik Dönem'den “flüt” ve “davul”, İlk Tunç Devri'nden “çalpara”, “sistrum” ve “çingırak”, Koloni Çağı'ndan “köşeli arp” ve “lir”, Hititler Dönemi'nden “arp”, “lir”, “saz”, “davul”, “def”, “darbuka”, “boynuz”, “flüt”, “aulos”, “çalpara”, “sistrum”, “ses çubukları” ve “çingırak”, Demir Çağı'ndan “lir”, “auolos”, “saz” ve “def”, Frigler Dönemi'nden “kitara”, “Frigya aulosu”, Lidyalılar Dönemi'nden “syrinx”, Hellenler Dönemi'nden ise “trigonon”, “phorminx”, “barbitos”, “pandura”, “tympanon”, “salpinx”, “simbal” ve “krotala” sayılabilir. (Sönmez: 2008, 20-159). Ancak tüm bu çalgılara ilişkin adlandırmalarda, söz gelimi flüt ile kaval, tympanon ile def, trigonon ile arp, çalpara ile simbal gibi enstrümanlar arasındaki farklar açık biçimde tanımlanmış değildir.

Bunun yanı sıra söz konusu çalgıların kültürler arasındaki etkileşim yönleri de açıklıkla ortaya konmalıdır. Örneğin bütün kaynaklarda bir Hellen çalgısı olarak gösterilen aulosun kökeninin büyük olasılıkla Anadolu olduğu düşünülmektedir. Hellenlerin en eski ve en önemli müzik adamlarından biri olan Terpandros, Hellenlerde kullanılan aulosun mucidinin Olympos adlı bir Frigyalı olduğunu söylemektedir. Her ne denli böyle bir şahsın yaşadığı kesin olarak bilinmese de bu tür bir söylencenin olması bile Hellenlerde Frig etkisinin önemine işaret etmektedir. Büyük bir ihtimalle aulos, Hellen uygarlığına Frigyalılar'dan geçmiştir. (Akurgal: 1998, 320).

Benzer biçimde, Anadolu'da tarih öncesi çağlardan beri var olagelen müzik kültürünün orijini ile bu kültürün transfer edildiği medeniyetlerin de daha kapsamlı bir yaklaşım ve bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Antik Yunan mitolojisinin Anadolu'daki kökenleri gibi Hellen müziğinin bu coğrafyada kaynaklandığı yer de çok daha derinlemesine ve tarafsız biçimde ele alınarak yorumlanmalıdır. *“Hitit çağında yaşayan müzik kültürü, Frig*

çağında da yaşamını sürdürmüş ve onlardan da Hellenlere geçmiştir” (Alp: 1999, 37).

Bu tez sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak, arkeoloji ve müzikoloji bilimlerinin ortaklaşa yapacakları çalışmalarla mevcut eksikliklerin giderilerek yeni bir bakış açısı geliştirilmesi önerilmektedir. Bu kapsamda; kazılarda elde edilen antik çalgı kalıntılarının daha isabetli bir biçimde sınıflandırılarak müzik terminolojisi çerçevesinde isimlendirilmelerinin daha doğru kriterlere göre yapılması, (“İyonya”, “Phrygia” ve “Lydia” gibi) isimlerini açıkça Anadolu’dan alan mod veya makamların bu topraklarla bağlantısının daha derinlemesine incelenmesi, günümüzde Klasik Batı müziği geleneği dahilinde kullanılan müzik formlarının Anadolu’daki izlerinin daha ciddi bir biçimde sürülmesi ve nihayet müzik teorisi ile uygulamasına ilişkin olguların daha gerçekçi yaklaşımlarla tarihsel bağlamına oturtularak Anadolu’nun mitoloji ve müzik tarihindeki göz ardı edilemez yerine dair yeni bir perspektifin geliştirilmesi, önem taşımaktadır. Tüm bunların yanı sıra, söz konusu yeni anlayışın edebiyat, felsefe ve din alanına giren çalışmalarla da desteklenmesi uygun olacaktır. Bu sayede sadece Türkiye’ye ve Türk kültürüne değil, aynı zamanda Antik Yunan medeniyetinin tarihine ve genel olarak uluslararası bilim ve sanat birikiminde de hizmet etme imkanı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akurgal, E. (1998). *Anadolu Kültür Tarihi*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Alp, S. (1999). *Hititlerde Şarkı, Müzik ve Dans. Hitit Çağında Anadolu'da Üzüm ve Şarap*. Ankara: Kavaklıdere Kültür Yayınları.
- AnaBritannica. (1989). *Genel Kültür Ansiklopedisi Cilt 17*. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Apollodoros. (2020). *Bibliotekha (Yunan Mitolojisi)*. Çev. Nur Nirven. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Boran, İ. ve Şenürkmez, K. Y. (2010). *Kültürel Tarih Işığında Çoksesli Batı Müziği*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erhat, A. (1993). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Euripides. (2012). *Bakkhalar*. İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.
- Fink, G. (2004). *Antik Mitolojide Kim Kimdir?* Çev. Serpil Erfindik Yalçın. İzmir: İlya Yayınevi.
- Gazimihal, M. R. (1958). *Asya ve Anadolu Kaynaklarında İkliğ*. Ankara: Ses ve Tel Yayınları.
- Hacıev, P. (1999). *Temel Müzik Teorisi*. Çev. Ahter Dönmez. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Halikarnas Balıkcısı. (2007). *Altıncı Kıta Akdeniz*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı. (2005). *Anadolu Tanrıları*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkcısı. (2002). *Anadolu'nun Sesi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Haçerlioğlu, O. (1993). *Felsefe Ansiklopedisi Cilt 4*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haçerlioğlu, O. (1978). *Felsefe Ansiklopedisi Cilt 5*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Herodotos. (2009). *Tarih*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hesiodos. (2016). *Theogonia& İşler ve Günler*. Çev. Azra Erhat ve Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Homeros. (2008). *Homeros İlahileri (HomerikHymnoslar)*. Çev. Ayşen Eti Sina. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Homeros. (1992). *İlyada*. Çev. Azra Erhat ve A. Kadir. İstanbul: Can Yayınları.
- Homeros. (1992). *Odyseia*. Çev. Azra Erhat ve A. Kadir. İstanbul: Can Yayınları.
- İlyasoğlu, E. (1999). *Zaman İçinde Müzik*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kaplan, A. (2008). *Kültürel Müzikoloji*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Karaağaç, B. (2018). Arkeolojik Çağlarda Anadolu'da Müzik. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20(1): 285-298.
- Mellaart, J. (2001). *Çatalhöyük*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mimaroglu, İ. (2017). *Müzik Tarihi*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Necatigil, B. (2011). *Mitologya Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Nişanyan, S. (2010). *Sözlerin Soyağacı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ovidius. (1994). *Dönüşümler*. Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Öztürk, O. M. (2022). Anadolu Müziği: Yeni Bir Disiplin İçin Müzikolojik Bir Çerçeve. *Anadolu Müzik Kültürleri Dergisi*. 1: 9-45.
- Rona, B. (2018). Orpheus'tan Hz. Süleyman'a Kadim Dünyada Müziğin Doğa Üzerindeki Etkisi. *Kongre Tam Metin Kitabı* (ss.344-355), Düzenleyen: Atlas Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi. Kapadokya-Nevşehir. 19-21 Ekim 2018.
- Sachs, C. (1965). *Kısa Dünya Musikisi Tarihi*. Çev. İlhan Usmanbaş. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Say, A. (1992). *Müzik Ansiklopedisi Cilt III*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Say, A. (1995). *Müzik Tarihi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Sönmez, D. (2008). *Antik Dönem'de Anadolu'da Müzik ve Müzik Aletleri*. Konya: Yüksek lisans tezi.
- Tanrikulu, O. *Müzik Tarihi*. Yarım kalmış ve yayımlanmamış teksir.
- Tuna, A. ve Özer, M. C. (2015). Bergama Asklepion'unda Bir Sağaltım Yöntemi Olarak Müzik. *EÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*. 7: 63-73.
- Uslu, R. (2014). *Müzikoloji ve Kaynakları*. İstanbul: İTÜ Vakfı Yayınları.

Vergilius. (2010). *Aeneas*. Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu. İstanbul: Payel Yayınevi.

